ი. სტალინი

თხზულებანი

2

იბეჭდება
საქართველოს
კომუნისტური პარტიის
(ბოლშევიკების)
ცენტრალური კომიტეტის
დადგენილებით

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

ИНСТИТУТ МАРКСА—ЭНГЕЛЬСА—ЛЕНИНА при ЦК ВКП(б)

И.В. СТАЛИН

СОЧИНЕНИЯ

★

ОГИЗ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
Москва • 1946

პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

საქ. კ. პ. ც. კ-თან არსებული პარტიის ისტორიის ინსტიტუტი —
ს. კ. კ. პ. ც. კ-თან არსებული მარქს—ენგელს—ლენინ—სტალინის
ინსტიტუტის ფილიალი

ი. ბ. სტალინი

თხზულებანი

★

სახელგამი
პოლიტიკური ლიტერატურის სექტორი
თბილისი • 1953

ი. ბ. სტალინი

ტომი
2
1907–1913

მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი [130]

რუსეთში კონტრრევოლუციის პერიოდს მოჰყვა არა მარტო «ელვა-ქუხილი», არამედ მოძრაობაზე გულის გატეხაც, საერთო ძალებისადმი რწმენის დაკარგვა. «ბრწყინვალე მომავალი» სწამდათ, — და იბრძოდნენ ერთად, განურჩევლად ეროვნებისა: საერთო საკითხები უწინარეს ყოვლისა! გულში ეჭვი შეეპარათ, — და ხალხმა ნაციონალურ ბინებს მიაშურა: თვითეულს მხოლოდ თავისი თავის იმედი ჰქონდესო! «ნაციონალური პრობლემა» უწინარეს ყოვლისა!

ამავე დროს ჩვენს ქვეყანაში ეკონომიური ცხოვრების სერიოზული ნგრევა ხდებოდა. 1905 წელს ამაოდ არ ჩაუვლია; სოფლად ბატონყმური წყობის ნაშთებს კიდევ ეროხელ ჩაეცა ლახვარი. რამდენიმე მოსავლიანმა წელმა შიმშილობის შემდეგ და მერე დაწყებულმა სამრეწველო აღმავლობამ წინ წასწია კაპიტალიზმი. სოფლის დიფერენციაციამ და ქალაქების ზრდამ, ვაჭრობისა და გზების გაუმჯობესებამ დიდი ნაბიჯი გადადგა წინ. ეს განსაკუთრებით სწორია განაპირა მხარეების მიმართ. მაგრამ ამას არ შეიძლებოდა არ დაეჩქარებინა რუსეთის ეროვნებათა საბეურნეო კონსოლიდაციის პროცესი. ეს ეროვნებანი უნდა ამოძრავებულიყვნენ...

ეროვნებათა გამოღვიძების ამავე მიმართულებით მოქმედებდა ამ ხნის განმავლობაში დამყარებული «კონსტიტუციური რეჟიმი». გაზეთების და საერთოდ ლიტერატურის ზრდა, ბეჭდვითი სიტყვის და კულტურულ დაწესებულებათა ერთგვარი თავისუფლება, სახალხო თეატრების ზრდა და სხვა, უეჭველია, ხელს უწყობდა «ნაციონალური გრძნობების» გაძლიერებას. სათათბირომ თავისი საარჩევნო კამპანიითა და პოლიტიკური ჯგუფებით ახალი შესაძლებლობანი წარმოშვა ერების გამოცოცხლებისათვის, ახალი ფართო ასპარეზი შექმნა მათი მობილიზაციისათვის.

ხოლო ზემოდან აგორებულმა მებრძოლი ნაციონალიზმის ტალღამ და მრავალმა რეპრესიამ «ძალაუფლების მჭყრობელთა» მხრივ, რომლებიც შურს იძიებდნენ გაბატონებულ მხარეებზე მათი «თავისუფლებისმოყვარეობისათვის», — გამოიწვია ქვემოდან საპასუხო ტალღა ნაციონალიზმისა, რომელიც ზოგჯერ უხეშ შოვინიზმად იქცევა. სიონიზმის [131] გაძლიერება ებრაელთა შორის, შოვინიზმის ზრდა პოლონეთში, პანისლამიზმი თათართა შორის, ნაციონალიზმის გაძლიერება სომხებში, ქართველებში, უკრაინელებში, ობივატელის საერთო გადახრა ანტისემიტიზმისაკენ, — ყოველივე ეს საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტებია.

ნაციონალიზმის ტალღა უფრო და უფრო მძლავრად მოგორავდა და მუშათა მასების ჩათრევასაც ლამობდა. და რაც უფრო კლებულობდა განმათავისუფლებელი მოძრაობა, მით უფრო დიდებულად იფურჩქნებოდა ნაციონალიზმის ყვავილი.

ამ მძიმე მომენტში სოციალ-დემოკრატიას ეკისრებოდა მაღალი მისია — წინააღმდეგობა გაეწია ნაციონალიზმისათვის, დაეცვა მასები საერთო «სნებისაგან». ვინაიდან მხოლოდ და მხოლოდ სოციალ-დემოკრატიას შეეძლო ეს იმით, რომ ნაციონალიზმს დაუპირისპირებდა ინტერნაციონალიზმის ნაცად იარაღს, კლასობრივი ბრძოლის

ერთიანობასა და განუყოფლობას. და რაც უფრო მძლავრად მოგორავდა ნაციონალიზმის ტალღა, მით უფრო უნდა აღემაღლებინა ხმა სოციალ-დემოკრატიას რუსეთის ყველა ეროვნების პროლეტართა ძმობისა და ერთიანობისათვის. ამასთან განსაკუთრებული სიმტკიცე მოეთხოვებოდათ განაპირა მხარეთა სოციალ-დემოკრატებს, რომლებიც უშუალოდ ეჯახებიან ნაციონალისტურ მოძრაობას.

მაგრამ ყველა სოციალ-დემოკრატი როდი აღმოჩნდა ამოცანის სიმაღლეზე; უწინარეს ყოვლისა ეს განაპირა მხარეთა სოციალ-დემოკრატებზე ითქმის. ბუნდი, რომელიც წინათ ხაზგასმით აღნიშნავდა საერთო ამოცანებს, ახლა შეუდგა თავისი განსაკუთრებული, პირწმინდა ნაციონალისტური მიზნების პირველ რიგში წამოყენებას: საქმე იქამდე მივიდა, რომ მან თავისი საარჩევნო კამპანიის საბრძოლო პუნქტად «შაბათის უქმობა» და «ჟარგონის აღიარება» გამოაცხადა *. ბუნდს კავკასია მიჰყვა: კავკასიელი სოციალ-დემოკრატების ერთი ნაწილი, რომელიც წინათ, დანარჩენ კავკასიელ სოციალ-დემოკრატებთან ერთად, «კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომიას» უარყოფდა, ახლა სწორედ ასეთ ავტონომიას აყენებს მორიგ მოთხოვნად **. აღარას ვამბობთ ლიკვიდატორების კონფერენციაზე, რომელმაც დიპლომატიურად სანქცია მისცა ნაციონალისტურ მერყეობას ***.

მაგრამ აქედან გამომდინარეობს, რომ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის შეხედულებანი ნაციონალურ საკითხში ჯერ კიდევ ყველა სოციალ-დემოკრატისათვის როდი ნათელი.

---

* იხ. «ბუნდის IX კონფერენციის ანგარიში».

** იხ. «აგვისტოს კონფერენციის უწყება».

*** ხხ. ოქვე.

აშკარაა, აუცილებლად საჭიროა ნაციონალური საკითხის სერიოზული და ყოველმხრივი განხილვა. საჭიროა თანმიმდევარი სოციალ-დემოკრატების ერთსულოვანი და დაუღალავი მუშაობა ნაციონალისტური ბურუსის წინააღმდეგ, საიდანაც უნდა მოდიოდეს იგი.

I

ერი

რა არის ერი?

ერი, უწინარეს ყოვლისა, არის ადამიანთა ერთობა. განსაზღვრული ერთობა.

ეს ერთობა არც რასობრივია და არც ტომობრივი. დღევანდელი იტალიელი ერი ჩამოყალიბდა რომაელებისა, გერმანელებისა, ეტრუსკებისა, ბერძნებისა, არაბებისა და სხვებისაგან. ფრანგი ერი ჩამოყალიბდა გალებისა, რომაელებისა, ბრიტებისა, გერმანელებისა და სხვებისაგან. იგივე უნდა ითქვას ინგლისელებზე, გერმანელებსა და სხვებზე, რომელნიც ერებად ჩამოყალიბდნენ სხვადასხვა რასისა და ტომის ადამიანთაგან.

ამრიგად, ერი ადამიანთა ისტორიულად ჩამოყალიბებული ერთობაა და არა რასობრივი და ტომობრივი ერთობა.

მეორე მხრივ, უეჭველია, რომ კიროსის ან ალექსანდრეს დიდ სახელმწიფოებს არ შეიძლებოდა ერები დარჩმეოდათ, თუმცა ისინი ჩამოყალიბდნენ ისტორიულად, ჩამოყალიბდნენ სხვადასხვა ტომებისა და რასებისაგან. ესენი იყვნენ არა ერები, არამედ ჯგუფთა შემთხვევითი და ნაკლებად შეკავშირებული კონგლომერატები, რომელნიც ირღვეოდნენ და ერთიანდებოდენ ამა თუ იმ დამპყრობელის წარმატებათა ან დამარცხებათა მიხედვით.

ამრიგად, ერი ადამიანთა მყარი ერთობაა და არა შემთხვევითი და ეფემერული კონგლომერატი.

მაგრამ ადამიანთა ყოველი მყარი ერთობა როდი ქმნის ერს. ავსტრიაც და რუსეთიც მყარ ერთობებს წარმოადგენენ, მაგრამ ერებს მათ არავინ უწოდებს. რით განსხვავდება ნაციონალური ერთობა სახელმწიფოებრივი ერთობისაგან? სხვათა შორის, იმით, რომ ნაციონალური ერთობა წარმოუდგენელია საერთო ენის გარეშე, მაშინ როცა სახელმწიფოსათვის საერთო ენა სავალდებულო როდია. ავსტრიაში ჩეხი ერისა და რუსეთში პოლონელი ერის არსებობა შეუძლებელი იქნებოდა, თვითეულ მათგანს საერთო ენა რომ არ ჰქონდეს, მაშინ როცა რუსეთისა და ავსტრიის მთლიანობას მათ შიგნით მთელი რიგი ენების არსებობა არაფერს უშლის. მხედველობაში გვაქვს, რა თქმა უნდა, სახალხო-სალაპარაკო და არა ოფიციალურ-საკანცელარიო ენები.

ამრიგად — **ენის ერთობა,** როგორც ერის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანი.

ეს, რა თქმა უნდა, იმას არ ნიშნავს, რომ სხვადასხვა ერი ყოველთვის და ყველგან სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობს ან ერთსა და იმავე ენაზე მოლაპარაკენი უეჭველად ერთ ერს შეადგენენ. **საერთო** ენა თვითეული ერისათვის, მაგრამ არა უთუოდ სხვადასხვა ენა სხვადასხვა ერისათვის! არ არსებობს ერი, რომელიც ერთსა და იმავე დროს სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობდეს, მაგრამ ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ არ შეიძლება არსებობდეს ერთ ენაზე მოლაპარაკე ორი ერი! ინგლისელები და ჩრდილო-ამერიკელები ერთ ენაზე ლაპარაკობენ, მაგრამ ისინი ერთ ერს მაინც არ შეადგენენ. იგივე უნდა ითქვას ნორვეგიელებსა და დანიელებზე, ინგლისელებსა და ირლანდიელებზე.

მაგრამ რატომ არის, რომ, მაგალითად, ინგლისელები და ჩრდილო-ამერიკელები, მიუხედავად საერთო ენისა, ერთ ერს არ შეადგენენ?

უწინარეს ყოვლისა იმიტომ, რომ ისინი ერთად კი არ ცხოვრობენ, არამედ სხვადასხვა ტერიტორიაზე. ერი ყალიბდება მხოლოდ ხანგრძლივი და რეგულარული ურთიერთობის შედეგად, თაობიდან თაობამდე ადამიანთა ერთად ცხოვრების შედეგად. ხანგრძლივი ერთად ცხოვრება კი შეუძლებელია, თუ საერთო ტერიტორია არ არსებობს. ინგლისელები და ამერიკელები წინათ ერთ ტერიტორიაზე, ინგლისში, ბინადრობდნენ და ერთ ერს შეადგენდნენ. შემდეგ ინგლისელთა ერთი ნაწილი ინგლისიდან ახალ ტერიტორიაზე, ამერიკაში, გადასახლდა და აქ, ახალ ტერიტორიაზე, დროთა განმავლობაში შეექმნა ახალი ჩრდილო-ამერიკელი ერი. სხვადასხვა ტერიტორიამ სხვადასხვა ერის წარმოშობა გამოიწვია.

ამრიგად, **ტერიტორიის ერთობა,** როგორც ერის ერთერთი დამახასიათებელი ნიშანი.

მაგრამ ეს კიდევ ყველაფერი როდია. ტერიტორიის ერთობა თავისთავად ჯერ კიდევ არ იძლევა ერს. ამისთვის საჭიროა კიდევ შინაგანი ეკონომიური კავშირი, რომელიც ერის ცალკეულ ნაწილებს ერთ მთელად აერთიანებს. ინგლისსა და ჩრდილოეთ ამერიკას შორის ასეთი კავშირი არ არსებობს, და ამიტომ ისინი ორ სხვადასხვა ერს შეადგენენ. მაგრამ თვითონ ჩრდილო-ამერიკელებიც ვერ დაიმსახურებდნენ ერის სახელწოდებას, ჩრდილოეთ ამერიკის ცალკეული კუთხეები შეკავშირებული რომ არ იყვნენ ერთ ეკონომიურ მთელად — მათ შორის შრომის განაწილების, გზების განვითარებისა და სხვ. მეოხებით.

ავიღოთ თუნდაც ქართველები. რეფორმამდელ ხანაში ქართველები საერთო ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ და ერთ ენაზე ლაპარაკობდნენ, მიუხედავად ამისა, ისინი არსებითად ერთ ერს არ შეადგენდნენ, ვინაიდან დანაწილებული იყვნენ მთელ რიგ ერთმანეთისაგან მოწყვეტილ სამთავროებად, არ შეეძლოთ საერთო ეკონომიური ცხოვრე-

ერთმანეთს დაშორებული არიან, სხვადასხვა ტერიტორიაზე ცხოვრობენ, სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობენ და სხვ. ასეთები არიან, მაგალითად, რუსეთის, გალიციის, ამერიკის, საქართველოს და მთიელი **ებრაელები,** რომელნიც, ჩვენი აზრით, ერთიან ერს არ შეადგენენ.

შეიძლება წარმოვიდგინოთ საერთო ტერიტორიისა და საერთო ეკონომიური ცხოვრების მქონე ადამიანები, მაგრამ ისინი მაინც ვერ შეადგენენ ერთ ერს, თუ საერთო ენა და საერთო «ნაციონალური ხასიათი» არა აქვთ. ასეთები არიან, მაგალითად, გერმანელები და ლატვიელები ბალტიისპირა მხარეში.

დასასრულ, ნორვეგიელები და დანიელები ერთ ენაზე ლაპარაკობენ, მაგრამ ერთ ერს არ შეადგენენ სხვა ნიშნების უქონლობის გამო.

მხოლოდ ყველა ნიშანი, ერთად აღებული, გვაძლევს ერს.

შეიძლება გვეჩვენოს, რომ «ნაციონალური ხასიათი» ერის ერთ-ერთი ნიშანი კი არ არის, არამედ **ერთადერთი** არსებითი ნიშანია, ამასთან ყველა დანარჩენი ნიშანი, არსებითად, ერის განვითარების **პირობებს** შეადგენს და არა მის ნიშნებს. ასეთ თვალსაზრისზე დგანან, მაგალითად, ავსტრიაში ნაციონალური საკითხის ცნობილი ს.-დ. თეორეტიკოსები რ. შპრინგერი და, განსაკუთრებით, ო. ბაუერი.

განვიხილოთ მათი თეორია ერისა.

შპრინგერის მიხედვით, «ერი ერთნაირად მოაზროვნე და ერთნაირად მოლაპარაკე ადამიანთა კავშირია». ეს არის «თანამედროვე ადამიანთა ჯგუფის კულტურული ერთობა, რომელიც დაკავშირებული **არ არის «მიწასთან»** * (ხაზგასმა ჩვენია).

ამრიგად — ერთნაირად მოაზროვნე და ერთნაირად მოლაპარაკე ადამიანთა «კავშირი», რაგინდ განცალკევებულ-

* იხ. რ. შპრინგერის «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 43, «ობშჩესტვენნაია პოლზას» გამოც., 1909 წ.

ნიც იყვნენ ისინი ერთმანეთისაგან, სადაც უნდა ცხოვრობდნენ.

ბაუერი კიდევ უფრო შორს მიდის.

«რა არის ერი? — კითხულობს იგი. — არის თუ არა ეს ენის ერთობა, რომელიც ადამიანებს ერად აერთიანებს? მაგრამ ინგლისელები და ირლანდიელები... ერთ ენაზე ლაპარაკობენ, ხოლო ერთიან ხალხს არ წარმოადგენენ; ებრაელებს სულაც არა აქვთ საერთო ენა და, მიუხედავად ამისა, ისინი ერს შეადგენენ» *.

მაშ რა არის ერი?

«ერი ხასიათის შედარებითი ერთობაა»**.

მაგრამ რა არის ხასიათი, ამ შემთხვევაში — ნაციონალური ხასიათი?

ნაციონალური ხასიათი იმ «ნიშანთა ჯამია, რომელნიც ერთი ეროვნების ადამიანებს განასხვავებენ მეორე ეროვნების ადამიანთაგან, ფიზიკურ და სულიერ თვისებათა ის კომპლექსია, რომელიც ერთ ერს მეორისაგან განასხვავებს» ***.

ბაუერმა, რა თქმა უნდა, იცის, რომ ნაციონალური ხასიათი ციდან არ ვარდება, და ამიტომ დასძენს:

«ადამიანთა ხასიათი მხოლოდ და მხოლოდ მათი ბედით განისაზღვრება», რომ... «ერი სხვა არა არის რა, თუ არ ბედის ერთობა», რომელიც თავის მხრივ განისაზღვრება იმ «პირობებით, რომლებშიაც ადამიანები თავიანთი ცხოვრების საშუალებებს ქმნიან და თავიანთი შრომის პროდუქტებს ანაწილებენ» ****.

ამრიგად, ჩვენ მივიღეთ ერის, როგორც ბაუერი ამბობს, უველაზე «სრული» განსაზღვრა.

---

* იხ. ო. ბაუერის «ნაციონალური საკითხი და სოციალ-დემოკრატია», «სერპის» გამოც., 1909 წ., გვ. 1 — 2.

** იხ. იქვე, გვ. 6.

*** იხ. იქვე, გვ. 2.

**** იხ. იქვე, გვ. 24 — 25.

«ერი იმ ადამიანთა მთელი ერთობლიობაა, რომელნიც შეკავშირებული არიან ხასიათის ერთობით ბედის ერთობის ნიადაგზე» *.

ამრიგად, ნაციონალური ხასიათის ერთობა ბედის ერთობის ნიადაგზე, აღებული ტერიტორიის, ენისა და ეკონომიური ცხოვრების ერთობასთან აუცილებელი კავშირის გარეშე.

მაგრამ რაღა რჩება ამ შემთხვევაში ერისაგან? რა ნაციონალურ ერთობაზე შეიძლება ლაპარაკი იმ ადამიანთა მიმართ, რომელნიც ეკონომიურად ერთმანეთისაგან განცალკევებული არიან, სხვადასხვა ტერიტორიაზე ცხოვრობენ და თაობიდან თაობამდე სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობენ?

ბაუერი ლაპარაკობს ებრაელებზე. როგორც ერზე, თუმცა მათ «სულაც არა აქვთ საერთო ენა»**, მაგრამ რა «ბედის ერთობაზე» და ნაციონალურ შეკავშირებულობაზე შეიძლება ლაპარაკი, მაგალითად, საქართველოს, დაღისტნის, რუსეთისა და ამერიკის ებრაელების მიმართ, რომლებიც სრულიად მოწყვეტილი არიან ერთმანეთს, სხვადასხვა ტერიტორიაზე ცხოვრობენ და სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობენ?

ხსენებული ებრაელები, უეჭველია, ქართველებთან, დაღისტნელებთან, რუსებთან და ამერიკელებთან საერთო ეკონომიური და პოლიტიკური ცხოვრებით, მათთან საერთო კულტურულ ატმოსფეროში ცხოვრობენ; ეს არ შეიძლება თავის დაღს არ ასვამდეს მათს ნაციონალურ ხასიათს; თუ მათ საერთო რამ დარჩენიათ, ესაა რელიგია, საერთო წარმოშობა და ნაციონალური ხასიათის ზოგიერთი ნაშთი. ყოველივე ეს ეჭვს გარეშეა. მაგრამ როგორ შეიძლება სერიოზულად ვილაპარაკოთ, რომ გაქვავებული რელიგიური

* იხ. ო. ბაუერის «ნაციონალური საკითხი და სოციალ-დემოკრატია», «სერპის» გამოც., 1909 წ., გვ. 139.

** იხ. იქვე, გვ. 2.

წესები და გაქრობის პროცესში მყოფი ფსიქოლოგიური ნაშთები უფრო ძლიერ გავლენას ახდენენ ხსენებულ ებრაელთა «ბედზე», ვიდრე მათ ირგვლივ არსებული ცოცხალი სოციალურ-ეკონომიური და კულტურული გარემო? ამავე დროს კი მხოლოდ ასეთი ვარაუდისას შეიძლება ლაპარაკი საერთოდ ებრაელებზე როგორც ერთიან ერზე.

რითღა განსხვავდება ამ შემთხვევაში ბაუერის ერი სპირიტუალისტთა მისტიკური და თვითკმარი «ნაციონალური სულისაგან»?

ბაუერს გაუვალი ზღვარი გაჰყავს ერის «განმასხვავებელ ნიშანსა» (ნაციონალური ხასიათი) და მისი ცხოვრების «პირობებს» შორის, ერთმანეთისაგან წყვეტს მათ. მაგრამ რა არის ნაციონალური ხასიათი, თუ არ ცხოვრების პირობების ანარეკლი, თუ არა გარემოსაგან მიღებულ შთაბეჭდილებათა შენადედი? როგორ შეიძლება დავჯერდეთ მხოლოდ ნაციონალურ ხასიათს და მოვაშოროთ და მოვწყვიტოთ ეს ხასიათი იმ ნიადაგს, რომელმაც იგი წარმოშვა?

შემდეგ, არსებითად რით განსხვავდებოდა ინგლისელი ერი ჩრდილო-ამერიკელი ერისაგან XVIII საუკუნის დამლევს და XIX საუკუნის დამდეგს, როდესაც ჩრდილოეთ ამერიკას ჯერ კიდევ «ახალ ინგლისს» უწოდებდნენ? რაღა თქმა უნდა, არა ნაციონალური ხასიათით: ვინაიდან ჩრდილო-ამერიკელები ინგლისიდან გამოსულნი იყვნენ, მათ ამერიკაში თან გაჰყვათ, გარდა ინგლისური ენისა, ინგლისური ნაციონალური ხასიათიც და, რასაკვირველია, არ შეეძლოთ ასე მალე დაეკარგათ ეს ხასიათი, თუმცა ახალი პირობების გავლენით მათში, ალბათ, თავისი განსაკუთრებული ხასიათი მუშავდებოდა. და მაინც, მიუხედავად ხასიათის მეტი თუ ნაკლები ერთობისა, ისინი უკვე მაშინ ინგლისისაგან განსხვავებულ ერს შეადგენდნენ! ცხადია, «ახალი ინგლისი», როგორც ერი, განვითარდებოდა მაშინ ინგლისისაგან,

როგორც ერისაგან, არა განსაკუთრებული ნაციონალური ხასიათით, ან არა იმდენად ნაციონალური ხასიათით, რამდენადაც ინგლისისაგან განსხვავებული გარემოთი, ცხოვრების პირობებით.

ამგვარად, ცხადია, რომ სინამდვილეში ერის არავითარი **ერთადერთი** განმასხვავებელი ნიშანი არ არსებობს. არსებობს მხოლოდ ნიშანთა ჯამი, რომელთაგან ერების ურთიერთშედარებისას უფრო რელიეფურად იჩენს თავს ხან ერთი ნიშანი (ნაციონალური ხასიათი), ხან მეორე (ენა), ხან მესამე (ტერიტორია, ეკონომიური პირობები). ერი წარმოადგენს ერთად აღებული ყველა ნიშნის შეერთებას.

ბაუერის თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც ერი და ნაციონალური ხასიათი გაიგივებულია, ერს ნიადაგისაგან წყვეტს და მას რაღაც უხილავ, თვითკმარ ძალად აქცევს. გამოდის არა ერი, ცოცხალი და მოქმედი, არამედ რაღაც მისტიკური, მიუწვდომელი და იმქვეყნიური რამ. ვინაიდან, ვიმეორებ, მაგალითად, ეს რა ებრაელი ერია, შემდგარი საქართველოს, დაღისტნის, რუსეთის, ამერიკისა და სხვა ებრაელთაგან, რომლის წევრებსაც ერთმანეთისა არა ესმით რა (სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობენ), დედამიწის სხვადასხვა ნაწილში ცხოვრობენ, ვერასოდეს ერთმანეთს ვერ ნახავენ, ვერასოდეს ერთად ვერ გამოვლენ, ვერც მშვიდობიან და ვერც ომიანობის დროს?!

არა, ასეთი, მხოლოდ ქაღალდზე არსებული, «ერებისათვის» როდი ადგენს სოციალ-დემოკრატია თავის ნაციონალურ პროგრამას. მას შეუძლია ანგარიში გაუწიოს მხოლოდ ნამდვილ ერებს, რომელნიც მოქმედებენ და მოძრაობენ, და ამიტომ თავის თავს ანგარიშგასაწევს ხდიან.

ბაუერი, როგორც ჩანს, ერთმანეთში ურევს **ერს**, რომელიც ისტორიული კატეგორიაა, და **ტომს**, რომელიც ეთნოგრაფიული კატეგორიაა.

თუმცაღა, ბაუერი, ეტყობა, თვითონვე გრძნობს თავისი პოზიციის სისუსტეს. თავისი წიგნის დასაწყისში ბაუერი გადაჭრით ლაპარაკობს ებრაელებზე, როგორც ერზე*, ხოლო წიგნის ბოლოს ასწორებს ამას და ამტკიცებს, «კაპიტალისტური საზოგადოება საერთოდ არ აძლევს მათ (ებრაელებს) საშუალებას თავი შეინარჩუნონ ერად»** და ახდენს მათს ასიმილაციას სხვა ერებთანო. მიზეზი, თურმე, ის, არის, რომ «ებრაელებს არა აქვთ შემოფარგლული საკოლონიზაციო ოლქი» ***, მაშინ როცა ასეთი ოლქი აქვთ, მაგალითად, ჩეხებს, რომლებმაც, ბაუერის აზრით, თავი უნდა შეინარჩუნონ როგორც ერმა. მოკლედ: მიზეზი ტერიტორიის უქონლობაა.

ასეთი მსჯელობით ბაუერს სურდა დაემტკიცებინა, რომ ნაციონალური ავტონომია არ შეიძლება იყოს ებრაელი მუშების მოთხოვნა ****, მაგრამ ამით ბაუერმა უნებლიეთ თავდაყირა დააყენა თავისი საკუთარი თეორია, რომელიც უარყოფს ტერიტორიის ერთობას, როგორც ერის ერთერთ ნიშანს.

მაგრამ ბაუერი უფრო შორსაც მიდის. თავისი წიგნის დასაწყისში იგი გადაჭრით აცხადებს, რომ «ებრაელებს სულაც არა აქვთ **საერთო** ენა და, მიუხედავად ამისა, ისინი ერს შეადგენენ» *****. მაგრამ ვერც კი მოასწრო ასოცდამეათე გვერდამდე მისვლა, რომ უკვე ფრონტი იცვალა და ასევე გადაჭრით აცხადებს: **«ეჭვს გარეშეა, რომ არავითარი ერი არ შეიძლება არსებობდეს საერთო ენის უქონლად»** ****** (ხაზგასმა ჩვენია).

---

* იხ. მისი წიგნის გვ. 2.
** იხ. იქვე, გვ. 389.
*** იხ. იქვე, გვ. 388.
**** იხ. იქვე, გვ. 396.
***** იხ. იქვე, გვ. 2.
****** იხ. იქვე, გვ. 130.

ბაუერს აქ სურდა დაემტკიცებინა, რომ «ენა ადამიანთა ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი იარაღია» *, მაგრამ ამასთან ერთად მან უნებლიეთ დაამტკიცა ისიც, რის დამტკიცებასაც არ აპირებდა, სახელდობრ: უმწეობა ერის შესახებ თავისი საკუთარი თეორიისა, რომელიც ენის ერთობის მნიშვნელობას უარყოფს.

ასე აბათილებს თვითონვე თავის თავს იდეალისტური ძაფით ნაკერი თეორია.

II

ნაციონალური მოძრაობა

ერი უბრალო ისტორიული კატეგორია კი არ არის, არამედ განსაზღვრული ეპოქის, აღმავალი კაპიტალიზმის ეპოქის ისტორიული კატეგორიაა. ფეოდალიზმის ლიკვიდაციისა და კაპიტალიზმის განვითარების პროცესი ამავე დროს ადამიანების ერებად ჩამოყალიბების პროცესია. ასე ხდება, მაგალითად, დასავლეთ ევროპაში. ინგლისელები, ფრანგები, გერმანელები, იტალიელები და სხვები ერებად ჩამოყალიბდნენ მაშინ, როდესაც კაპიტალიზმი ფეოდალურ დაქუცმაცებულობაზე იმარჯვებდა და ძლევამოსილად მიიწევდა წინ.

მაგრამ ერების წარმოშობა იქ ნიშნავდა ამავე დროს მათ გადაქცევას დამოუკიდებელ ნაციონალურ სახელმწიფოებად. ინგლისელი, ფრანგი და სხვა ერები ამავე დროს ინგლისისა და სხვა სახელმწიფოებს წარმოადგენენ. ირლანდია, რომელიც ამ პროცესის გარეშე დარჩა, საერთო სურათს არ ცვლის.

რამდენადმე სხვანაირად ვითარდება საქმე აღმოსავლეთ ევროპაში. მაშინ როცა დასავლეთში ერები სახელმწიფოებად განვითარდნენ, აღმოსავლეთში ჩამოყალიბდნენ

* იხ. მისი წიგნის გვ. 130.

ეროვნებათაშორისო სახელმწიფოები, რამდენიმე ეროვნებისაგან შემდგარი სახელმწიფოები. ასეთები არიან ავსტრია-უნგრეთი, რუსეთი. ავსტრიაში პოლიტიკურად ყველაზე უფრო განვითარებულნი აღმოჩნდნენ გერმანელები — და სწორედ მათ იკისრეს ავსტრიის ეროვნებათა სახელმწიფოდ გაერთიანების საქმე. უნგრეთში სახელმწიფოებრივი ორგანიზებულობისადმი ყველაზე მეტად შეგუებულნი აღმოჩნდნენ მადიარები — უნგრეთის ეროვნებათა ბირთვი, და სწორედ ისინი არიან უნგრეთის გამაერთიანებელნი. რუსეთში ეროვნებათა გამაერთიანებლის როლი იკისრეს ველიკოროსებმა, რომელთა სათავეში იდგა ისტორიულად ჩამოყალიბებული ძლიერი და ორგანიზებული თავადაზნაურული სამხედრო ბიუროკრატია.

ასეთი იყო საქმის ვითარება აღმოსავლეთში.

სახელმწიფოების შექმნის ასეთი თავისებური წესი შეიძლებოდა არსებულიყო მხოლოდ ჯერ კიდევ აღმოუფხვრელი ფეოდალიზმის პირობებში, სუსტად განვითარებული კაპიტალიზმის პირობებში, როდესაც უკანა რიგში მოქცეულ ეროვნებებს ჯერ კიდევ ვერ მოესწროთ კონსოლიდაცია ეკონომიურად მთლიან ერებად.

მაგრამ კაპიტალიზმი აღმოსავლეთის სახელმწიფოებშიც იწყებს განვითარებას. ვითარდება ვაჭრობა და გზები. ჩნდება დიდი ქალაქები. ხდება ერების ეკონომიური კონსოლიდაცია. დაჩაგრულ ეროვნებათა მშვიდობიან ცხოვრებაში შეჭრილი კაპიტალიზმი აღვიძებს ამ ეროვნებებს და მოძრაობაში მოჰყავს ისინი. პრესისა და თეატრის განვითარება, რეიხსრატის (ავსტრიაში) და სათათბიროს (რუსეთში) საქმიანობა ხელს უწყობს «ნაციონალური გრძნობების» გაძლიერებას. წარმოშობილი ინტელიგენცია «ნაციონალური იდეით» იმსჭვალება და ამავე მიმართულებით მოქმედებს...

მაგრამ დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის გამოღვიძებული დაჩაგრული ერები უკვე ვეღარ ყალიბდებიან დამოუკიდებელ ნაციონალურ სახელმწიფოებად: თავიანთ გზაზე მათ ხვდება უძლიერესი წინააღმდეგობა იმ მბრძანებელ ერთა ხელმძღვანელი ფენებისა, რომელნიც უკვე დიდი ხანია სახელმწიფოს სათავეში ჩამდგარან. დაიგვიანეს!..

ასე ყალიბდებიან ერებად ჩეხები, პოლონელები და სხვები ავსტრიაში; ხორვატები და სხვები უნგრეთში; ლატვიელები, ლიტველები, უკრაინელები, ქართველები, სომხები და სხვები რუსეთში. ის, რაც დასავლეთ ევროპაში გამონაკლისი იყო (ირლანდია), აღმოსავლეთში წესად იქცა.

დასავლეთში ირლანდიამ გამონაკლის მდგომარეობას ნაციონალური მოძრაობით უპასუხა. აღმოსავლეთში გამოღვიძებულ ერებს ასეთივე პასუხი უნდა გაეცათ.

ასე იქმნებოდნენ გარემოებანი, რომელნიც აღმოსავლეთ ევროპის ახალგაზრდა ერებს ბრძოლისათვის აქეზებდნენ.

ბრძოლა დაიწყო და გაჩაღდა, არსებითად, არა ერებს შორის მთლიანად, არამედ მბრძანებელი და გარიყული ერების გაბატონებულ კლასებს შორის. ბრძოლას ჩვეულებრივ აწარმოებს ან ჩაგრული ერის ქალაქის წვრილი ბურჟუაზია მბრძანებელი ერის მსხვილი ბურჟუაზიის წინააღმდეგ (ჩეხები და გერმანელები), ან ჩაგრული ერის სოფლის ბურჟუაზია გაბატონებული ერის მემამულეების წინააღმდეგ (უკრაინელები პოლონეთში), ანდა ჩაგრულ ერთა მთელი «ნაციონალური» ბურჟუაზია მბრძანებელი ერის მმართველი თავადაზნაურობის წინააღმდეგ (პოლონეთი, ლიტვა, უკრაინა რუსეთში).

ბურჟუაზია მთავარი მოქმედი პირია.

ნორჩი ბურჟუაზიისათვის ძირითადი საკითხია ბაზარი. თავისი საქონლის გასაღება და სხვა ეროვნების ბურჟუაზიასთან კონკურენციაში გამარჯვება — ასეთია მისი მიზანი. აქედან გამომდინარეობს მისი სურვილი — უზრუნველყოს

თავისთვის «საკუთარი», «მშობლიური» ბაზარი. ბაზარი პირველი სკოლაა, სადაც ბურჟუაზია ნაციონალიზმს სწავლობს.

მაგრამ საქმე, ჩვეულებრივ, ბაზრით როდი შემოიფარგლება. ბრძოლაში ერევა გაბატონებული ერის ნახევრადფეოდალური-ნახევრადბურჟუაზიული ბიუროკრატია თავისი მეთოდებით — «დაიჭი და არ გაუშვა». მბრძანებელი ერის ბურჟუაზიას — სულ ერთია, წვრილია იგი თუ მსხვილი — შესაძლებლობა ეძლევა «უფრო სწრაფად» და «უფრო გაბედულად» გაუსწორდეს თავის კონკურენტს. «ძალები» ერთიანდებიან, და — იწყება მთელი რიგი შემზღუდველი ზომების გატარება «უცხოტომელი» ბურჟუაზიის წინააღმდეგ, რაც რეპრესიებად იქცევა. ბრძოლა სამეურნეო სფეროდან პოლიტიკურში გადააქვთ. მიმოსვლის თავისუფლების შეზღუდვა, ენის შევიწროება, საარჩევნო უფლებათა შეზღუდვა, სკოლების შემცირება, რელიგიური შევიწროება და სხვა—ყოველივე ეს თავს ატყდება «კონკურენტს». რა თქმა უნდა, ასეთი ზომები ემსახურება არა მარტო მბრძანებელი ერის ბურჟუაზიული კლასების ინტერესებს, არამედ მმართველი ბიუროკრატიის სპეციფიკურ, ასე ვთქვათ, კასტურ მიზნებსაც. მაგრამ შედეგების თვალსაზრისით ეს სულ ერთია: ბურჟუაზიული კლასები და ბიუროკრატია ამ შემთხვევაში ხელიხელჩაკიდებულნი მიდიან, — სულ ერთია, ავსტრია-უნგრეთზეა ლაპარაკი თუ რუსეთზე.

ჩაგრული ერის ყოველმხრივ შევიწროებული ბურჟუაზია ბუნებრივად იწყებს მოძრაობას. იგი «მშობლიურ ქვედა ფენებს» მიმართავს და «სამშობლოზე» იწყებს ყვირილს, თავის საკუთარ საქმეს საერთო-სახალხო საქმედ ასაღებს. იგი არმიას კრებს «თანამემამულეთაგან», ვითომდა... «სამშობლოს» ინტერესებისათვის. და «ქვედა ფენები» ყოველთვის გულგრილნი როდი რჩებიან ამ მოწოდებისადმი, თავს

იყრიან ამ ბურჟუაზიის დროშის გარშემო: რეპრესიები ზემოდან მათაც აწუხებს და მათს უკმაყოფილებას იწვევს.

ასე იწყება ნაციონალური მოძრაობა.

ნაციონალური მოძრაობის ძალა განიზომება იმით, თუ რამდენად მონაწილეობენ ამ მოძრაობაში ერის ფართო ფენები, პროლეტარიატი და გლეხობა.

დადგება თუ არა პროლეტარიატი ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის დროშის ქვეშ — ეს დამოკიდებულია კლასობრივ წინააღმდეგობათა განვითარების დონეზე, პროლეტარიატის შეგნებულობასა და დარაზმულობაზე. შეგნებულ პროლეტარიატს თავისი საკუთარი ნაცადი დროშა აქვს, და მისთვის საჭირო არ არის ბურჟუაზიის დროშის ქვეშ დადგეს.

რაც შეეხება გლეხებს, ნაციონალურ მოძრაობაში მათი მონაწილეობა უწინარეს ყოვლისა რეპრესიების ხასიათზეა დამოკიდებული. თუ რეპრესიები «მიწის» ინტერესებს ლახავს, როგორც ეს იყო ირლანდიაში, მაშინ გლეხთა ფართო მასები დაუყოვნებლივ დგებიან ნაციონალური მოძრაობის დროშის ქვეშ.

მეორე მხრივ, თუ, მაგალითად, საქართველოში ცოტად თუ ბევრად სერიოზული **ანტირუსული** ნაციონალიზმი არ არის, ეს, უწინარეს ყოვლისა, იმიტომ, რომ იქ არ არიან რუსი მემამულენი ან რუსი მსხვილი ბურჟუაზია, რომელნიც საზრდოს მისცემდნენ ასეთ ნაციონალიზმს მასებში. საქართველოში არის **ანტისომხური** ნაციონალიზმი, მაგრამ ეს იმიტომ, რომ იქ ჯერ კიდევ არის სომეხთა მსხვილი ბურჟუაზია, რომელიც ამარცხებს წვრილ, ჯერ კიდევ მოუმაგრებელ ქართველ ბურჟუაზიას და ანტისომხური ნაციონალიზმისაკენ უბიძგებს ამ უკანასკნელს.

ამ ფაქტორების მიხედვით ნაციონალური მოძრაობა იღებს ან მასობრივ ხასიათს და სულ უფრო და უფრო ძლიერდება (ირლანდია, გალიცია), ანდა იქცევა მცირე შე-

ტაქებათა წყებად, გადაგვარდება სკანდალებად და აბრეგისათვის «ბრძოლად» (ზოგიერთი პატარა ქალაქი ბოჰემიაში).

ნაციონალური მოძრაობის შინაარსი, რა თქმა უნდა, არ შეიძლება ყველგან ერთნაირი იყოს: იგი სავსებით განისაზღვრება სხვადასხვა მოთხოვნით, რასაც მოძრაობა აყენებს. ირლანდიაში მოძრაობას აგრარული ხასიათი აქვს. ბოჰემიაში — «ენისა», აქ სამოქალაქო თანასწორუფლებიანობას და სარწმუნოების თავისუფლებას მოითხოვენ, იქ — «თავიანთ» მოხელეებს ან თავიანთ სეიმს. სხვადასხვანაირ მოთხოვნებში ხშირად გამოსჭვივიან სხვადასხვანაირი ნიშნები, რომელნიც ახასიათებენ საერთოდ ერს (ენა, ტერიტორია და სხვ.). ყურადღების ღირსია ის გარემოება, რომ ვერსად ვერ შეხვდები მოთხოვნას ბაუერის ყოვლისშემცველი «ნაციონალური ხასიათის» შესახებ. ეს გასაგებიცაა: «ნაციონალური ხასიათი», **თავისთავად** აღებული, მიუწვდომელია და, როგორც სამართლიანად შენიშნა ი. შტრასერმა, «პოლიტიკოსს მასთან არაფერი ესაქმება» *.

ასეთია ზოგადად ნაციონალური მოძრაობის ფორმები და ხასიათი.

ნათქვამიდან ცხადია, რომ ნაციონალური ბრძოლა **ადმავალი** კაპიტალიზმის პირობებში წარმოადგენს ბურჟუაზიული კლასების ბრძოლას ურთიერთშორის. ზოგჯერ ბურჟუაზია ახერხებს ნაციონალურ მოძრაობაში ჩაითრიოს პროლეტარიატი, და მაშინ ნაციონალური ბრძოლა **გარეგნულად** «საერთო-სახალხო» ხასიათს იღებს, მაგრამ ეს მხოლოდ გარეგნულადაა. **თავისი არსებით** იგი ყოველთვის რჩება ბურჟუაზიულ ბრძოლად, რომელიც უმთავრესად ბურჟუაზიისათვის არის სასარგებლო და სასურველი

* იხ. მისი «Der Arbeiter und die Nation», 1912 წ., გვ. 33

მაგრამ აქედან სრულიადაც არ გამომდინარეობს, რომ პროლეტარიატმა არ უნდა იბრძოლოს ეროვნებათა ჩაგვრის პოლიტიკის წინააღმდეგ.

თავისუფალი მიმოსვლის შეზღუდვა, საარჩევნო უფლებათა წართმევა, ენის შევიწროება, სკოლების შემცირება და სხვა რეპრესიები მუშებს ნაკლებად არ ეხება, თუ მეტად არა, ვიდრე ბურჟუაზიას. ასეთ მდგომარეობას შეუძლია მხოლოდ შეაფერხოს დამორჩილებულ ერთა პროლეტარიატის სულიერი ძალების თავისუფალი განვითარების საქმე. არ შეიძლება სერიოზულად ლაპარაკი თათარი თუ ებრაელი მუშის სულიერი ნიჭის სრულ განვითარებაზე, როდესაც მათ საშუალებას არ აძლევენ ისარგებლონ დედაენით კრებებსა და ლექციებზე, როდესაც მათ სკოლებს უხურავენ.

მაგრამ ნაციონალისტური რეპრესიების პოლიტიკა მეორე მხრივაც სახიფათოა პროლეტარიატის საქმისათვის. იგი ფართო ფენების ყურადღებას აშორებს სოციალურ საკითხებს, კლასობრივი ბრძოლის საკითხებს, და მიმართავს მას ნაციონალური საკითხებისაკენ, პროლეტარიატისა და ბურჟუაზიისათვის «საერთო» საკითხებისაკენ. ეს კი ხელსაყრელ ნიადაგს ქმნის «ინტერესთა ჰარმონიის» ყალბი ქადაგებისათვის, პროლეტარიატის კლასობრივი ინტერესების მიჩქმალვისათვის, მუშების სულიერი დამონებისათვის. ხოლო ამით სერიოზული დაბრკოლება ექმნება ყველა ეროვნების მუშების გაერთიანების საქმეს. თუ პოლონელი მუშების მნიშვნელოვანი ნაწილი დღემდე რჩება ბურჟუაზიული ნაციონალისტების სულიერ მონობაში, თუ დღემდე იგი მუშათა ინტერნაციონალური მოძრაობის გარეთ რჩება, — ეს უმთავრესად იმიტომ ხდება, რომ «ძალაუფლების მპყრობელთა» ოდინდელი ანტიპოლონური პოლიტიკა ქმნის ნიადაგს ასეთი მონობისათვის, აძნელებს მუშების განთავისუფლებას ასეთი მონობისაგან.

მაგრამ რეპრესიების პოლიტიკა ამაზე არ ჩერდება. **ჩაგვრის** «სისტემიდან» იგი ხშირად გადადის ერების ერთმანეთის წინააღმდეგ **წასისიანების** «სისტემაზე», ხოცვა-ჟლეტისა და დარბევის «სისტემაზე». რა თქმა უნდა, ეს უკანასკნელი ყველგან და ყოველთვის როდია შესაძლებელი, მაგრამ სადაც კი ის შესაძლებელია, — ელემენტარულ თავისუფლებათა უქონლობის პირობებში, — იქ ის ხშირად უსაშინელეს ფარგლებს აღწევს და სისხლსა და ცრემლში ჩახრჩობას უქადის მუშების შეკავშირების საქმეს. კავკასია და სამხრეთი რუსეთი ამის ცოტა მაგალითს კი არ გვაძლევენ. «გათიშე და იბატონე» — ასეთია წასისიანების პოლიტიკის მიზანი. და რამდენადაც ასეთი პოლიტიკის განხორციელება ხერხდება, იგი წარმოადგენს უდიდეს ბოროტებას პროლეტარიატისათვის, უაღრესად სერიოზულ დაბრკოლებას სახელმწიფოს ყველა ეროვნების მუშათა შეკავშირების საქმისათვის.

მაგრამ მუშები დაინტერესებული არიან იმით, რომ ყველა მათი ამხანაგები შეერთდნენ ერთიან ინტერნაციონალურ არმიად, რომ ისინი მალე და საბოლოოდ განთავისუფლდნენ ბურჟუაზიის სულიერი მონობისაგან, რომ სრულად და თავისუფლად განვითარდეს სულიერი ძალები მათი თანამოძმეებისა, რა ერსაც უნდა ეკუთვნოდნენ ისინი.

ამიტომ მუშები იბრძვიან და იბრძოლებენ ერთა ჩაგვრის ყოველგვარი პოლიტიკის წინააღმდეგ, რა სახისაც უნდა იყოს ეს პოლიტიკა — ყველაზე დახვეწილი თუ ყველაზე უხეში, ისევე როგორც წასისიანების ყოველგვარი პოლიტიკის წინააღმდეგ.

ამიტომ ყველა ქვეყნის სოციალ-დემოკრატია აცხადებს ერთა თვითგამორკვევის უფლებას.

თვითგამორკვევის უფლება, ესე იგი: მხოლოდ თვითონ ერს აქვს უფლება განსაზღვროს თავისი ბედი, არავის არა აქვს უფლება **ძალდატანებით** ჩაერიოს ერის ცხოვრებაში,

დაანგრიოს მისი სკოლები და სხვა დაწესებულებები, **დაარღვიოს** მისი ზნე-ჩვეულებანი, **შეავიწროოს** მისი ენა, **შეჰკვეცოს** უფლებები.

ეს, რა თქმა უნდა, იმას არ ნიშნავს, რომ სოციალ-დემოკრატია მხარს დაუჭერს ერის ყველა და ყოველგვარ ჩვეულებასა და დაწესებულებას. იბრძვის რა ერის მიმართ ძალადობის წინააღმდეგ, იგი დაიცავს მხოლოდ **ერის** უფლებას — თვითონ განსაზღვროს თავისი ბედი, და ამავე დროს გასწევს აგიტაციას ამ ერის მავნე ჩვეულებათა და დაწესებულებათა წინააღმდეგ იმ მიზნით, რომ შესაძლებლობა მისცეს ამა თუ იმ ერის მშრომელ ფენებს თავი გაითავისუფლონ მათგან.

თვითგამორკვევის უფლება, ე. ი. — ერს შეუძლია მოეწყოს თავისი სურვილისამებრ. მას უფლება აქვს მოაწყოს თავისი ცხოვრება ავტონომიის საფუძვლებზე. მას უფლება აქვს ფედერაციული ურთიერთობა დაამყაროს სხვა ერებთან. მას უფლება აქვს სავსებით გამოიყოს. ერი სუვერენულია, და ყველა ერი თანასწორუფლებიანია.

ეს, რა თქმა უნდა, იმას არ ნიშნავს, რომ სოციალ-დემოკრატია ერის ყოველ მოთხოვნას დაიცავს. ერს უფლება აქვს ძველ წესწყობილებასაც კი დაუბრუნდეს, მაგრამ ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ სოციალ-დემოკრატია ხელს მოაწერს ამა თუ იმ ერის რომელიმე დაწესებულების ასეთ დადგენილებას. მოვალეობანი სოციალ-დემოკრატიისა, რომელიც პროლეტარიატის ინტერესებს იცავს, და უფლებანი ერისა, რომელიც სხვადასხვა კლასისაგან შედგება, ორი სხვადასხვა რამაა.

იბრძვის რა ერთა თვითგამორკვევის უფლებისათვის, სოციალ-დემოკრატია ამასთანავე მიზნად ისახავს ბოლო მოუღოს ერის ჩაგვრის პოლიტიკას, შეუძლებელი გახა-

დოს იგი, და ამით ძირი გამოუთხაროს ერთა ბრძოლას, მოაჩლუნგოს, მინიმუმამდე დაიყვანოს იგი.

შეგნებული პროლეტარიატის პოლიტიკა ამით არსებითად განსხვავდება ბურჟუაზიის პოლიტიკისაგან, ბურჟუაზიისა, რომელიც ცდილობს გააღრმაოს და გააღვივოს ნაციონალური ბრძოლა, განაგრძოს და გაამწვავოს ნაციონალური მოძრაობა.

სწორედ ამიტომ არ შეუძლია შეგნებულ პროლეტარიატს ბურჟუაზიის «ნაციონალური» დროშის ქვეშ დადგეს.

სწორედ ამიტომ ბაუერის მიერ წამოყენებული ეგრეთწოდებული «ევოლუციურ-ნაციონალური» პოლიტიკა არ შეიძლება პროლეტარიატის პოლიტიკა გახდეს. ბაუერის ცდა—გააიგივოს თავისი «ევოლუციურ-ნაციონალური» პოლიტიკა და «თანამედროვე მუშათა კლასის» პოლიტიკა* — იმის ცდაა, რომ მუშების კლასობრივი ბრძოლა შეგუებულ იქნეს ერების ბრძოლასთან.

ბედი ნაციონალური მოძრაობისა, რომელიც თავისი არსებით ბურჟუაზიულია, ბუნებრივად დაკავშირებულია ბურჟუაზიის ბედთან. ნაციონალური მოძრაობის საბოლოო დაცემა შესაძლებელია მხოლოდ ბურჟუაზიის დაცემასთან ერთად. მხოლოდ სოციალიზმის სამეფოში შეიძლება სრული მშვიდობის დამყარება. მაგრამ კაპიტალიზმის ფარგლებშიც შესაძლებელია მინიმუმამდე დავიყვანოთ ნაციონალური ბრძოლა, ძირი გამოვუთხაროთ მას, პროლეტარიატისათვის მაქსიმალურად უვნებელი გავხადოთ იგი. ამას მოწმობს თუნდაც შვეიცარიისა და ამერიკის მაგალითები. ამისთვის საჭიროა მოვახდინოთ ქვეყნის დემოკრატიზაცია და მივცეთ ერებს თავისუფალი განვითარების შესაძლებლობა.

---

* იხ. ბაუერის წიგნი, გვ. 166.

III

საკითხის დაყენება

ერს უფლება აქვს თავისუფლად გადაწყვიტოს თავისი ბედი. მას უფლება აქვს მოეწყოს როგორც სურს, ისე კი, რა თქმა უნდა, რომ სხვა ერთა უფლებები არ შელახოს. ეს უდავოა.

მაგრამ სახელდობრ **როგორ** უნდა მოეწყოს იგი, **რა ფორმები** უნდა მიიღოს მისმა მომავალმა კონსტიტუციამ, თუ მხედველობაში მივიღებთ ერის უმრავლესობის და უწინარეს ყოვლისა პროლეტარიატის ინტერესებს?

ერს უფლება აქვს მოეწყოს ავტონომიურად. მას გამოყოფის უფლებაც კი აქვს. მაგრამ ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ იგი ასე უნდა მოიქცეს ყოველგვარ პირობებში, რომ ავტონომია თუ სეპარაცია ყველგან და ყოველთვის სასარგებლო იქნება ერისათვის, ე. ი. მისი უმრავლესობისათვის, ე. ი. მშრომელი ფენებისათვის. ამიერკავკასიის თათრებს, როგორც ერს, შეუძლიათ შეიკრიბონ, ვთქვათ, თავიანთ სეიმზე, დაემორჩილონ თავიანთი ბეგებისა და მოლების გავლენას და აღადგინონ ძველი წესწყობილება, გადაწყვიტონ სახელმწიფოსაგან გამოყოფა. თვითგამორკვევის პუნქტის აზრის მიხედვით მათ ამის სრული უფლება აქვთ. მაგრამ განა ეს სასარგებლო იქნება თათარი ერის მშრომელი ფენებისათვის? შეუძლია თუ არა სოციალ-დემოკრატიას გულგრილად უყუროს, როგორ იმხრობენ ბეგები და მოლები მასებს ნაციონალური საკითხის გადაჭრის საქმეში? განა სოციალ-დემოკრატია არ უნდა ჩაერიოს საქმეში და გარკვეული გავლენა არ უნდა მოახდინოს ერის ნებაზე? განა იგი არ უნდა გამოვიდეს საკითხის გადაწყვეტის ისეთი კონკრეტული გეგმით, რომელიც ყველაზე უფრო ხელსაყრელი იქნება თათართა მასებისათვის?

მაგრამ რომელი გადაწყვეტილება შეეფერება **ყველაზე მეტად** მშრომელი მასების ინტერესებს? ავტონომია, ფედერაცია თუ სეპარაცია?

ყოველივე ეს ისეთი საკითხებია, რომელთა გადაწყვეტა დამოკიდებულია ამა თუ იმ ერის გარშემო არსებულ კონკრეტულ ისტორიულ პირობებზე.

უფრო მეტიც. პირობები, როგორც ყველაფერი, იცვლებიან, და ამა თუ იმ მომენტისათვის სწორი გადაწყვეტილება შეიძლება სხვა მომენტისათვის სრულიად მიუღებელი აღმოჩნდეს.

XIX საუკუნის შუა ხანებში მარქსი მხარს უჭერდა რუსეთის პოლონეთის გამოყოფას, და ის მართალი იყო, ვინაიდან მაშინ საკითხი ისე იდგა, რომ უმაღლესი კულტურა განთავისუფლებულიყო მისი დამანგრეველი უფრო დაბალი კულტურისაგან. და მაშინ საკითხი იდგა არა მარტო თეორიულად, არა აკადემიურად, არამედ პრაქტიკულად, თვით ცხოვრებაში...

XIX საუკუნის დასასრულს პოლონელი მარქსისტები გამოდიან უკვე პოლონეთის გამოყოფის წინააღმდეგ, და ისინიც მართალი არიან, ვინაიდან უკანასკნელი 50 წლის განმავლობაში ღრმა ცვლილებები მოხდა რუსეთისა და პოლონეთის ეკონომიური და კულტურული დაახლოების მხრივ. გარდა ამისა, ამ ხნის განმავლობაში გამოყოფის საკითხი პრაქტიკის საგნიდან გადაიქცა აკადემიური დავის საგნად, რაც მხოლოდ საზღვარგარეთელ ინტელიგენტებს თუ აღელვებს.

ამით, რა თქმა უნდა, გამორიცხული როდია შესაძლებლობა განსაზღვრული შინაგანი და საგარეო კონიუნქტურის წარმოშობისა, როცა პოლონეთის გამოყოფის საკითხი შეიძლება კვლავ დღის წესრიგში დადგეს.

აქედან გამომდინარეობს ის, რომ ნაციონალური საკითხის გადაჭრა შესაძლებელია **მხოლოდ ისტორიულ პირობებთან**

დაკავშირებით, თუ ამ პირობებს მათს განვითარებაში ავიღებთ.

ეკონომიური, პოლიტიკური და კულტურული პირობები, რომლებითაც ესა თუ ის ერია გარემოცული, — ასეთია ერთადერთი გასაღები იმ საკითხის გადასაწყვეტად, თუ სახელდობრ **როგორ** უნდა მოეწყოს ესა თუ ის ერი, **რა ფორმები** უნდა მიიღოს მისმა მომავალმა კონსტიტუციამ. ამასთან შესაძლოა თვითეული ერისათვის საჭირო გახდეს საკითხის განსაკუთრებული გადაწყვეტა. თუ კი სადმე საჭიროა საკითხის დიალექტიკურად დაყენება, ეს საჭიროა სწორედ აქ, ნაციონალურ საკითხში.

ამის გამო ჩვენ გადაჭრით უნდა უარვყოთ ნაციონალური საკითხის «გადაწყვეტის» ერთი მეტად გავრცელებული, მაგრამ ამასთანავე მეტად ხელაღებითი წესი, რომლის დასაწყისი ბუნდისაგან მომდინარეობს. ჩვენ ვლაპარაკობთ იმ იოლ მეთოდზე, რომ იმოწმებენ ავსტრიისა და იუგოსლავიის * სოციალ-დემოკრატიას, რომელმაც თითქოს უკვე გადაჭრა ნაციონალური საკითხი და რომლისგანაც რუსეთის სოციალ-დემოკრატებმა პირდაპირ უნდა გადმოიღონ საკითხის გადაწყვეტაო. ამასთან იგულისხმება, რომ ყველაფერი, რაც, ვთქვათ, მართებულია ავსტრიისათვის, მართებულია რუსეთისთვისაც. ამ შემთხვევაში მხედველობიდან უშვებენ ყველაზე მნიშვნელოვანსა და გადამწყვეტს: საერთოდ რუსეთისა და კერძოდ რუსეთის ფარგლებში მყოფი თვითეული ცალკე ერის ცხოვრების კონკრეტულ ისტორიულ პირობებს.

მოუსმინეთ, მაგალითად, ცნობილ ბუნდელს ვ. კოსოვსკის:

---

* იუგოსლავიის სოციალ-დემოკრატია მუშაობს სამხრეთ ავსტრიაში.

«როდესაც ბუნდის IV ყრილობაზე საკითხის (ლაპარაკია ნაციონალურ საკითხზე. ი. სტ.) პრინციპულ მხარეს იხილავდნენ და ყრილობის ერთ-ერთმა წევრმა წინადადება შეიტანა — საკითხი იუგოსლავიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის რეზოლუციის შესაბამისად გადაწყვეტილიყო, ამან საყოველთაო მოწონება გამოიწვია» *.

შედეგად «ყრილობამ ერთხმად მიიღო»... ნაციონალური ავტონომია.

ეს იყო და ეს! არც რუსეთის სინამდვილის ანალიზი, არც რუსეთში ებრაელთა ცხოვრების პირობების გამორკვევა: ჯერ გადმოიღეს საკითხის გადაწყვეტა სამხრეთ-სლავური ს.-დ. პარტიისაგან, მერე «მოიწონეს» და შემდეგ «ერთხმად მიიღეს»! ასე აყენებენ და «წყვეტენ» ბუნდელები ნაციონალურ საკითხს რუსეთში...

ამავე დროს, ავსტრია და რუსეთი სულ სხვადასხვა პირობებს წარმოადგენენ. სწორედ ამით აიხსნება, რომ ავსტრიის სოციალ-დემოკრატია, რომელმაც ნაციონალური პროგრამა ბრიუნში (1899 წ.) [132] იუგოსლავიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის რეზოლუციის მიხედვით მიიღო (მართალია, ზოგიერთი უმნიშვნელო შესწორებით), სრულიად, ასე ვთქვათ, არარუსულად უდგება საკითხს და, რა თქმა უნდა, არარუსულად წყვეტს მას.

უწინარეს ყოვლისა საკითხის დაყენება. როგორ აყენებენ საკითხს კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის ავსტრიელი თეორეტიკოსები, ბრიუნის ნაციონალური პროგრამისა და იუგოსლავიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის რეზოლუციის განმმარტებელნი, შპრინგერი და ბაუერი?

«ჩვენ აქ, — ამბობს შპრინგერი, — უპასუხოდ ვტოვებთ საკითხს, შესაძლებელია თუ არა საერთოდ ეროვნებათა სახელმწიფო და

* იხ. ვ. კოსოვსკის «ეროვნების საკითხები», გვ. 16 — 17, 1907 წ.

იძულებული არიან თუ არა, კერძოდ, ავსტრიის ეროვნებანი შექმნან ერთი პოლიტიკურად მთლიანი რამ; ამ საკითხებს ჩვენ გადაწყვეტილად ჩავთვლით. იმისთვის, ვინც ხსენებულ შესაძლებლობასა და აუცილებლობას არ ეთანხმება, ჩვენი გამოკვლევა, რა თქმა უნდა, უნიადაგო იქნება. ჩვენი თემა ამბობს: ეს ერები **იძულებული არიან** ერთად იარსებონ; რა **უფლებრივი ფორმები** მისცემენ მათ შესაძლებლობას **რაც შეიძლება კარგად იცხოვრონ?»** (ხაზგასმა შპრინგერისაა) *.

ამრიგად, ავსტრიის სახელმწიფოებრივი მთლიანობა, როგორც ამოსავალი წერტილი.

ამასვე ამბობს ბაუერი:

«ჩვენ გამოვდივართ იმ მოსაზრებიდან, რომ ავსტრიის ერები დარჩებიან იმავე სახელმწიფოებრივ კავშირში, რომელშიც ისინი ახლა ცხოვრობენ, და ვკითხულობთ, როგორი იქნება ამ კავშირის ფარგლებში ერების დამოკიდებულება ურთიერთშორის და ყველა მათი დამოკიდებულება სახელმწიფოსადმი» **.

ისევ და ისევ: ავსტრიის მთლიანობა უწინარეს ყოვლისა.

შეუძლია თუ არა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიას **ასე** დააყენოს საკითხი? არა, არ შეუძლია. და არ შეუძლია იმიტომ, რომ იგი თავიდანვე დგას ერთა თვითგამორკვევის თვალსაზრისზე, რომლის მიხედვითაც ერს გამოყოფის უფლება აქვს.

ბუნდელმა გოლდბლატმაც კი აღიარა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის მეორე ყრილობაზე, რომ სოციალ-დემოკრატიას არ შეუძლია ხელი აიღოს თვითგამორკვევის თვალსაზრისზე. აი რას ამბობდა მაშინ გოლდბლატი:

«თვითგამორკვევის უფლების წინააღმდეგ არაფრის თქმა არ შეიძლება. თუ რომელიმე ერი დამოუკიდებლობისათვის იბრძვის,

* იხ. შპრინგერის «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 14.

** იხ. ბაუერის «ნაციონალური საკითხი და სოციალ-დემოკრატია», გვ. 399.

არ შეიძლება ამას წინააღმდეგობა გავუწიოთ. თუ პოლონეთი არ მოისურვებს «კანონიერ დაჭორწინებას» რუსეთთან, ჩვენი საქმე როდია ხელი შევუშალოთ მას».

ყოველივე ეს ასეა. მაგრამ აქედან გამომდინარეობს, რომ ავსტრიისა და რუსეთის სოციალ-დემოკრატთა ამოსავალი წერტილები არათუ ერთნაირი არ არის, არამედ, პირიქით, პირდაპირ ერთმანეთის საწინააღმდეგოა. განა შეიძლება ამის შემდეგ ლაპარაკი ავსტრიელებისაგან ნაციონალური პროგრამის გადმოღების შესაძლებლობაზე?

შემდეგ. ავსტრიელები ფიქრობენ განახორციელონ «ეროვნებათა თავისუფლება» წვრილი რეფორმების გზით, ნელი ნაბიჯით. აყენებენ რა კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომიას, როგორც პრაქტიკულ ღონისძიებას, ისინი სრულიადაც არ ამყარებენ იმედს ძირფესვიან ცვლილებაზე, დემოკრატიულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაზე, რომელიც მათ პერსპექტივაში არა აქვთ. რუსი მარქსისტები კი «ეროვნებათა თავისუფლების» საკითხს უკავშირებენ მოსალოდნელ ძირფესვიან ცვლილებას, დემოკრატიულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას, რაკი საფუძველი არა აქვთ იმედი დაამყარონ რეფორმებზე. ეს კი არსებითად ცვლის საქმეს რუსეთში ერების მოსალოდნელი ბედის მხრივ.

«რასაკვირველია, — ამბობს ბაუერი, — ძნელი საფიქრებელია, რომ ნაციონალური ავტონომია შედეგი გახდეს დიდი გადაწყვეტილებისა. გაბედული გადამწყვეტი მოქმედებისა. ავსტრია თანდათანობით მივა ნაციონალურ ავტონომიამდე, ნელი და მტანჯველი პროცესით, მძიმე ბრძოლით, რომლის გამო კანონმდებლობა და მმართველობა ქრონიკული მოდუნებულობის მდგომარეობაში იქნებიან. არა, დიდი საკანონმდებლო აქტის გზით კი არ შეიქმნება ახალი სახელმწიფოებრივ-უფლებრივი წყობილება, არამედ ცალკეული ოლქებისათვის, ცალკეული თემებისათვის გამოცემული მრავალი ცალკეული კანონით» *.

* იხ. ბაუერის «ნაციონალური საკითხი», გვ. 422.

ამასვე ამბობს შპრინგერი:

«მე მშვენივრად ვიცი, — წერს იგი, — რომ ამგვარი ინსტიტუტები (ნაციონალური ავტონომიის ორგანოები. ი. სტ.) იქმნებიან არა ერთ წელიწადში და არა ათეულ წელიწადში. მარტოოდენ პრუსიის მმართველობის რეორგანიზაციას დიდი დრო მოუნდა... პრუსიას ორი ათეული წელი დასჭირდა, რომ საბოლოოდ ჩამოეყალიბებინა თავისი ძირითადი ადმინისტრაციული დაწესებულებანი. ამიტომ ნუ იფიქრებენ, თითქოს მე არ ვიცოდე, რამდენი დრო და რამდენი სიძნელის გადალახვა დასჭირდება ავსტრიას» *.

ყოველივე ეს ძალიან გარკვეულად არის ნათქვამი. მაგრამ განა რუს მარქსისტებს შეუძლიათ არ დაუკავშირონ ნაციონალური საკითხი «გაბედულ გადამწყვეტ მოქმედებას»? განა შეუძლიათ მათ იმედი დაამყარონ ნაწილობრივ რეფორმებზე, «მრავალ ცალკეულ კანონზე», როგორც «ეროვნებათა თავისუფლების» მოპოვების საშუალებაზე? და თუ მათ არ შეუძლიათ ასე მოიქცნენ და არც უნდა მოიქცნენ ასე, განა აქედან ცხადი არ არის, რომ ავსტრიელებისა და რუსების ბრძოლის მეთოდები და პერსპექტივები სულ სხვადასხვაა? როგორ შეიძლება ასეთ მდგომარეობაში დავჯერდეთ ავსტრიელების ცალმხრივი და ბუნდოვან ნაციონალურ-კულტურულ ავტონომიას? ორში ერთი: ან გადმოღების მომხრეებს რუსეთში «გადამწყვეტი და გაბედული მოქმედების» იმედი არა აქვთ, ანდა მისი იმედი აქვთ, მაგრამ «არ უწყიან, რასა იქმან».

დასასრულ, რუსეთი და ავსტრია სრულიად სხვადასხვა მორიგი ამოცანების წინაშე დგანან, რის გამო ნაციონალური საკითხის გადაწყვეტის მეთოდიც მათთვის სხვადასხვაა ნაკარნახევი. ავსტრია ცხოვრობს პარლამენტარიზმის პირობებში, უპარლამენტოდ იქ დღევანდელ პირობებში განვითარება შეუძლებელია. მაგრამ ავსტრიის პარლამენტური

* იხ. შპრინგერის «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 281 — 282.

ცხოვრება და კანონმდებლობა ხშირად სრულიად წყდება ნაციონალური პარტიების მკვეთრ შეტაკებათა გამო. სწორედ ამით აიხსნება ის ქრონიკული პოლიტიკური კრიზისი, რომლითაც ავსტრია დიდი ხანია დაავადებულია. ამის გამო ნაციონალური საკითხი იქ შეადგენს პოლიტიკური ცხოვრების ღერძს, არსებობის საკითხს. ამიტომ გასაკვირველი როდია, რომ ავსტრიელი ს.-დ. პოლიტიკოსები ცდილობენ ასე თუ ისე გადაწყვიტონ უწინარეს ყოვლისა ნაციონალურ შეტაკებათა საკითხი, გადაწყვიტონ, რა თქმა უნდა, უკვე არსებული პარლამენტარიზმის ნიადაგზე, პარლამენტური საშუალებით...

სულ სხვაა რუსეთში. რუსეთში, ჯერ ერთი, «მადლობა ღმერთს, პარლამენტი არ არის»[133]. მეორეც — და ეს მთავარია — რუსეთის პოლიტიკური ცხოვრების ღერძს წარმოადგენს არა ნაციონალური საკითხი, არამედ აგრარული. ამიტომ რუსეთის საკითხის ბედი და, მაშასადამე, ერთა «განთავისუფლების» ბედიც, რუსეთში დაკავშირებულია აგრარული საკითხის გადაწყვეტასთან, ე. ი. ბატონყმობის ნაშთების მოსპობასთან, ე. ი. ქვეყნის დემოკრატიზაციასთან. სწორედ ამით აიხსნება, რომ რუსეთში ნაციონალური საკითხი გვევლინება არა როგორც დამოუკიდებელი და გადამწყვეტი საკითხი, არამედ როგორც ნაწილი ქვეყნის განთავისუფლების საერთო და უფრო მნიშვნელოვანი საკითხისა.

«ავსტრიის პარლამენტის უნაყოფობა, — წერს შპრინგერი, — ხოლოდ იმით არის გამოწვეული, რომ ყოველი რეფორმა წარმოშობს ნაციონალური პარტიების შიგნით წინააღმდეგობებს, რაც არღვევს ხოს შეკავშირებას, და ამიტომ პარტიების ბელადები გულმოდგინედ აკვირდებიან ყოველივე იმას, რასაც რეფორმების სუნი უდის. ავსტრიის პროგრესი საერთოდ წარმოსადგენია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ერებს ხელშეუვალი უფლებრივი პოზიციები მიეცემათ; ეს იხსნის ხოლო იმის აუცილებლობისაგან, რომ პარლამენტში იყოლიონ მუდმივი

მებრძოლი რაზმები, და შესაძლებლობას მისცემს მათ ხელი მოჰკიდონ სამეურნეო და სოციალური ამოცანების გადაწყვეტას» *.

ამასვე ამბობს ბაუერიც:

«ნაციონალური მშვიდობა საჭიროა უწინარეს ყოვლისა სახელმწიფოსათვის. სახელმწიფო სრულებით ვერ მოითმენს, რომ კანონმდებლობა შეწყდეს ყოველად სულელური საკითხის — ენის საკითხის გამო, სადმე ნაციონალურ საზღვარზე აღგზნებულ ადამიანთა ოდნავი დავის გამო, ყოველი ახალი სკოლის გამო» **.

ყოველივე ეს გასაგებია. მაგრამ არანაკლებ გასაგებია ისიც, რომ რუსეთში ნაციონალური საკითხი სულ სხვა სფეროში დგას. არა ნაციონალური, არამედ აგრარული საკითხი წყვეტს პროგრესის ბედს რუსეთში. ნაციონალური საკითხი დაქვემდებარებული საკითხია.

ამრიგად, საკითხის სხვადასხვაგვარი დაყენება, ბრძოლის სხვადასხვა პერსპექტივა და მეთოდი, სხვადასხვა მორიგი ამოცანა. განა ცხადი არ არის, რომ საქმის ასეთ ვითარებაში ავსტრიის მაგალითების აღება და პროგრამის გადმოღებაზე ზრუნვა შეუძლიათ მხოლოდ ქაღალდის ადამიანებს, რომელნიც ნაციონალურ საკითხს სივრცისა და დროის გარეშე «წყვეტენ»?

კიდევ ერთხელ: კონკრეტული ისტორიული პირობები, როგორც ამოსავალი წერტილი, საკითხის დიალექტიკური დაყენება, როგორც ერთადერთი სწორი დაყენება, — ასეთია გასაღები ნაციონალური საკითხის გადაწყვეტისა.

IV

კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია

ზემოთ ჩვენ ვილაპარაკეთ ავსტრიის ნაციონალური პროგრამის ფორმალურ მხარეზე, მეთოდოლოგიურ საფუძვლებზე, რომელთა გამო რუს მარქსისტებს არ შეუძლიათ პირ-

* იხ. შპრინგერის «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 36.

** იხ. ბაუერის «ნაციონალური საკითხი», გვ. 401.

დაპირ გადმოიღონ მაგალითი ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიისაგან და მისი პროგრამა თავის პროგრამად გაიხადონ..

შევეხოთ ახლა თვით პროგრამას არსებითად.

მაშ ასე, როგორია ავსტრიელი სოციალ-დემოკრატების ნაციონალური პროგრამა?

იგი ორი სიტყვით გამოითქმის: კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია.

ეს ნიშნავს, ჯერ ერთი, იმას, რომ ავტონომია ეძლევა, ვთქვათ, არა ჩეხიას ან პოლონეთს, რომელნიც, უმთავრესად, ჩეხებითა და პოლონელებით არიან დასახლებულნი, — არამედ საერთოდ ჩეხებსა და პოლონელებს, ტერიტორიისაგან დამოუკიდებლად, სულ ერთია — ავსტრიის რა ადგილასაც უნდა მოსახლეობდნენ ისინი.

სწორედ ამიტომ ეწოდება ამ ავტონომიას **ნაციონალური** და არა ტერიტორიული.

მეორე, ეს ნიშნავს იმას, რომ ავსტრიის სხვადასხვა კუთხეში გაფანტული ჩეხები, პოლონელები, გერმანელები და სხვ., აღებულნი პერსონალურად, როგორც ცალკეული პირები, კავშირდებიან მთლიან ერებად და, როგორც ასეთები, შედიან ავსტრიის სახელმწიფოს შემადგენლობაში. ავსტრია ამ შემთხვევაში იქნება არა ავტონომიური ოლქების კავშირი, არამედ ტერიტორიის დამოუკიდებლად აგებული ავტონომიურ ეროვნებათა კავშირი.

მესამე, ეს ნიშნავს იმას, რომ საერთო-ნაციონალური დაწესებულებები, რომელნიც ამ მიზნით უნდა შეიქმნან პოლონელებისათვის, ჩეხებისათვის და სხვ., განაგებენ არა «პოლიტიკურ» საკითხებს, არამედ მხოლოდ «კულტურულს». სპეციფიკურად პოლიტიკური საკითხები თავმოყრილი იქნება ავსტრიის საერთო პარლამენტში (რეიხსრატში).

ამიტომ ამ ავტონომიას კიდევ ეწოდება **კულტურული. კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია.**

აი ტექსტიც იმ პროგრამისა, რომელიც ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიამ მიიღო ბრიუნის კონგრესზე 1899 წელს *.

აღნიშნავს რა, რომ «ნაციონალური შეხლა-შემოხლა ავსტრიაში აბრკოლებს პოლიტიკურ პროგრესს», რომ «ნაციონალური საკითხის საბოლოო გადაწყვეტა... უპირველეს ყოვლისა კულტურული აუცილებლობაა», რომ «გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ საყოველთაო, პირდაპირი და თანასწორი საარჩევნო უფლების საფუძველზე აგებული ნამდვილად დემოკრატიული საზოგადოების დროს», — პროგრამა განაგრძობს:

«ავსტრიის ხალხების **ნაციონალურ თავისებურებათა** ** **შენარჩუნება და განვითარება** შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ სრული **თანასწორუფლებიანობაა** და არავითარი ჩაგვრა არ არსებობს. ამიტომ უწინარეს ყოვლისა **უარყოფილ უნდა იქნეს** ბიუროკრატიული სახელმწიფოებრივი ცენტრალიზმის სისტემა, ისე როგორც ცალკეულ მხარეთა ფეოდალური პრივილეგიები.

მხოლოდ და მხოლოდ ამ პირობებში შეიძლება დამყარდეს ავსტრიაში ნაციონალური წესრიგი ნაცვლად ნაციონალური შუღლისა, სახელდობრ შემდეგ საფუძვლებზე:

1. ავსტრია უნდა გარდაიქმნას სახელმწიფოდ, რომელიც ეროვნებათა დემოკრატიული კავშირი იქნება.

---

* მას ხმა მისცეს იუგოსლავიის ს.-დ. პარტიის წარმომადგენლებმაც. იხ. «კამათი ნაციონალური საკითხის გარშემო ბრიუნის პარტეიტაგზე», გვ. 72, 1906 წ.

** მ. პანინის რუსულ თარგმანში (იხ. პანინის თარგმანი ბაუერის წიგნისა) «ნაციონალურ თავისებურებათა» ნაცვლად ნათქვამია «ნაციონალური ინდივიდუალობანი». პანინს არასწორად უთარგმნია ეს ადგილი, გერმანულ ტექსტში არ არის სიტყვა «ინდივიდუალობა», იქ ლაპარაკია **«nationalen Eigenart»**-ზე, ე. ი. **თავისებურებებზე**, რაც სრულიადაც არ არის ერთი და იგივე.

2. ნაცვლად ისტორიული სამეფო მხარეებისა უნდა შეიქმნან ნაციონალურად გამიჯნული თვითმმართველი კორპორაციები, ისე რომ თვითეულ მათგანში კანონმდებლობა და მმართველობა საყოველთაო, პირდაპირი და თანასწორი კენჭისყრის საფუძველზე არჩეული ნაციონალური პალატების ხელში იქნება.

3. ერთი და იმავე ერის თვითმმართველი ოლქები ერთად ქმნიან ნაციონალურად ერთიან კავშირს, რომელიც თავის ნაციონალურ საქმეებს სავსებით ავტონომიურად წყვეტს.

4. ნაციონალურ უმცირესობათა უფლებები უზრუნველყოფილია განსაკუთრებული კანონით, რომელსაც საიმპერიო პარლამენტი გამოსცემს».

პროგრამა თავდება ჰოწოდებით ავსტრიის ყველა ერის სოლიდარობისაკენ *.

ძნელი შესამჩნევი არ არის, რომ ამ პროგრამაში დარჩენილია «ტერიტორიალიზმის» ზოგიერთი კვალი, მაგრამ საერთოდ იგი ნაციონალური ავტონომიის ფორმულირებას წარმოადგენს. ტყუილად კი არ ეგებება მას აღტაცებით კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის პირველი აგიტატორი — შპრინგერი **. ბაუერიც იზიარებს ამ პროგრამას, უწოდებს მას ნაციონალური ავტონომიის «თეორიულ გამარჯვებას» ***; ოღონდ მეტი სიცხადისათვის იგი წინადადებას იძლევა — მე-4 პუნქტი შეიცვალოს უფრო გარკვეული ფორმულირებით, რომელშიც ლაპარაკი იქნება იმაზე, რომ აუცილებელია «თვითეული თვითმმართველი ოლქის შიგნით ნაციონალური უმცირესობის კონსტიტუირება საჯარო-უფლებრივ კორპორაციად» სასკოლო და სხვა კულტურული საქმეების გამგებლობისათვის ****.

---

* იხ. «Verhandlungen des Gesammtparteitages» ბრიუნში, 1899 წ.

** იხ. შპრინგერის «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 286.

*** იხ. «ნაციონალური საკითხი», გვ. 549.

**** იხ. იქვე, გვ. 555.

ასეთია ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიის ნაციონალური პროგრამა.

განვიხილოთ მისი მეცნიერული საფუძვლები.

ვნახოთ, როგორ ასაბუთებს ავსტრიის სოციალ-დემოკრატია კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომიას, რომელსაც იგი ქადაგებს.

მივმართოთ ამ უკანასკნელის თეორეტიკოსებს — შპრინგერსა და ბაუერს.

ნაციონალური ავტონომიის ამოსავალ წერტილს წარმოადგენს ცნება ერისა, როგორც პირთა კავშირისა განსაზღვრული ტერიტორიისაგან დამოუკიდებლად.

«ეროვნებას, — შპრინგერის მიხედვით, — არავითარი არსებითი კავშირი არა აქვს ტერიტორიასთან; ერები ავტონომიური პერსონალური კავშირები არიან»*.

ბაუერიც ლაპარაკობს ერზე, როგორც «პერსონალურ ერთობაზე», რომელსაც «მინიჭებული არა აქვს განსაკუთრებული ბატონობა რომელიმე განსაზღვრულ სფეროში» **.

მაგრამ ის პირნი, რომელნიც ერს შეადგენენ, ყოველთვის ერთ მთლიან მასად როდი ცხოვრობენ, — ისინი ხშირად ნაწილდებიან ჯგუფებად და ამ სახით არიან შერეულნი უცხო ნაციონალურ ორგანიზმებში. კაპიტალიზმია, მათ რომ საშოვარზე მიერეკება სხვადასხვა ოლქებსა და ქალაქებში. მაგრამ, როცა სხვათა ნაციონალურ ოლქებში შედიან და იქ უმცირესობას შეადგენენ, ეს ჯგუფები იჩაგრებიან ადგილობრივი ნაციონალური უმრავლესობისაგან, — შევიწროებას განიცდიან ენის, სკოლისა და სხვა საკითხებში. აქედან წარმოიშობა ხოლმე ნაციონალური შეჯახებანი. აქედან წარმოდგება ტერიტორიული ავტონომიის «უვარგისობა». ერთადერთი გამოსავალი ასეთი მდგომარეობიდან,

* იხ. შპრინგერის «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 19.

** იხ. «ნაციონალური საკითხი», გვ. 286.

შპრინგერისა და ბაუერის აზრით, ისაა, რომ სახელმწიფოს სხვადასხვა ადგილას გაფანტული უმცირესობანი ამა თუ იმ ეროვნებისა ორგანიზებულ იქნენ ერთ საერთო კლასთაშორისო ნაციონალურ კავშირად. მხოლოდ ასეთი კავშირი დაიცავდა, მათი აზრით, ნაციონალურ უმცირესობათა კულტურულ ინტერესებს, მხოლოდ მას აქვს უნარი შეწყვიტოს ნაციონალური შუღლი.

«საჭიროა, — ამბობს შპრინგერი, — მივცეთ ეროვნებებს მართებული ორგანიზაცია, აღვჭურვოთ ისინი უფლება-მოვალეობით» *... რა თქმა უნდა, «კანონის შექმნა ადვილია, მაგრამ განა ეს ისე მოქმედებს, როგორც მისგან მოელიან»... «თუ სურთ კანონი შექმნან ერებისათვის, უწინარეს ყოვლისა უნდა შექმნან თვით ერები» **... «ეროვნებათა კონსტიტუირების გარეშე ნაციონალური უფლების შექმნა და ნაციონალური შუღლის თავიდან აცილება შეუძლებელია» ***.

იმავე აზრით ლაპარაკობს ბაუერი, როდესაც იგი აყენებს, როგორც «მუშათა კლასის მოთხოვნას», «უმცირესობათა კონსტიტუირებას საჯარო-უფლებრივ კორპორაციებად, პერსონალური პრინციპის საფუძველზე» ****.

მაგრამ როგორ უნდა შეიქმნას ერები? როგორ უნდა გამოირკვეს, რომელ ერს ეკუთვნის ესა თუ ის პირი?

«ეს მიკუთვნება, — ამბობს შპრინგერი, — დგინდება ნაციონალური მატრიკულებით; თვითეულმა ოლქში მცხოვრებმა უნდა გამოაცხადოს, თუ რომელ ერს ეკუთვნის» *****.

«პერსონალური პრინციპი, — ამბობს ბაუერი, — გულისხმობს, რომ მოსახლეობა გაიყოფა ეროვნებათა მიხედვით... სრულწლოვანი მოქალაქეების თავისუფალ განცხადებათა საფუძველზე», რისთვისაც «უნდა დაზადდეს ნაციონალური კადასტრები» ******.

---

* იხ. «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 74.

** იხ. იქვე, გვ. 88 — 89.

*** იხ. იქვე, გვ. 89.

**** იხ. «ნაციონალური საკითხი», გვ. 552.

***** იხ. «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 226.

****** იხ. «ნაციონალური საკითხი». გვ. 368.

შემდეგ.

«ყველა გერმანელი, — ამბობს ბაუერი, — ნაციონალურად ერთგვაროვან ოლქებში, შემდეგ ორეროვანი ოლქების ნაციონალურ კადასტრებში შეტანილი ყველა გერმანელი შეადგენს გერმანელ ერს და ირჩევს **ნაციონალურ საბჭოს**» *.

იგივე უნდა ითქვას ჩეხებზე, პოლონელებზე და სხვ.

«**ნაციონალური საბჭო**, — შპრინგერის მიხედვით, — ესაა კულტურულ-ნაციონალური პარლამენტი, რომელსაც ექვემდებარება იმ საფუძვლების დადგენა და იმ სახსრების დადასტურება, რაც საჭიროა ნაციონალურ სასკოლო საქმეზე, ნაციონალურ ლიტერატურაზე, ხელოვნებასა და მეცნიერებაზე ზრუნვისათვის, აკადემიების, მუზეუმების, გალერეების, თეატრებისა» და სხვ. «მოწყობისათვის» **.

ასეთია ერის ორგანიზაცია და მისი ცენტრალური დაწესებულება.

ასეთი კლასთაშორისო ინსტიტუტების შექმნით, ავსტრიის ს.-დ. პარტია, ბაუერის აზრით, მიისწრაფვის იქითკენ, რომ «ნაციონალური კულტურა გახადოს... მთელი ხალხის კუთვნილებად და ასეთი ერთადერთი შესაძლებელი გზით **შეაკავშიროს ერის ყველა წევრი ნაციონალურ-კულტურულ ერთობად**» *** (ხაზგასმა ჩვენია).

შეიძლება კაცმა იფიქროს, რომ ყოველივე ეს მხოლოდ ავსტრიას ეხება. მაგრამ ბაუერი ამას არ ეთანხმება. იგი გადაჭრით ამტკიცებს, რომ ნაციონალური ავტონომია აუცილებელია სხვა სახელმწიფოებშიც, რომელნიც, ავსტრიის მსგავსად, რამდენიმე ეროვნებისაგან შედგებიან.

«შეძლებული კლასების ნაციონალურ პოლიტიკას, ეროვნებათა სახელმწიფოში ძალაუფლების მოპოვების პოლიტიკას, ყველა ერის

* იხ. «ნაციონალური საკითხი», გვ. 375.

** იხ. «ნაციონალური პრობლემა», გვ. 234.

*** იხ. «ნაციონალური საკითხი», გვ. 553.

პროლეტარიატი უპირისპირებს, ბაუერის აზრით, თავის --- ნაციონალური ავტონომიის მოთხოვნას» *.

შემდეგ იგი შეუმჩნეველად ცვლის ერთა თვითგამორკვევას ნაციონალური ავტონომიით და განაგრძობს:

«ნაციონალური ავტონომია, ერთა თვითგამორკვევა, ასე ხდება გარდუვალად ეროვნებათა სახელმწიფოში მცხოვრები ყველა ერის პროლეტარიატის კონსტიტუციურ პროგრამად» **.

მაგრამ ბაუერი კიდევ უფრო შორს მიდის. მას ღრმად სწამს, რომ მის და შპრინგერის მიერ «კონსტიტუირებული» კლასთაშორისო «ნაციონალური კავშირები» მომავალი სოციალისტური საზოგადოების ერთგვარი პროტოტიპი იქნებიან. ვინაიდან მან იცის, რომ «სოციალისტური საზოგადოებრივი წყობილება... კაცობრიობას დაანაწილებს ნაციონალურად გამიჯნულ საზოგადოებებად» ***, რომ სოციალიზმის დროს მოხდება «კაცობრიობის დაჯგუფება ავტონომიურ ნაციონალურ საზოგადოებებად» ****, რომ «ამგვარად, სოციალისტური საზოგადოება უეჭველად წარმოგვიდგება პირადი ნაციონალური კავშირებისა და ტერიტორიული კორპორაციების ჭრელი სურათის სახით» *****, რომ, მაშასადამე, «ეროვნების სოციალისტური პრინციპი ნაციონალური პრინციპისა და ნაციონალური ავტონომიის უმაღლეს სინთეზს წარმოადგენს» ******.

ვგონებ, კმარა...

ასეთია კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის დასაბუთება ბაუერისა და შპრინგერის შრომებში.

---

* იხ. «ნაციონალური საკითხი», გვ. 337.
** იხ. იქვე, გვ. 333.
*** იხ. იქვე, გვ. 555.
**** იხ. იქვე, გვ. 556.
***** იხ. იქვე, გვ. 543.
****** იხ. იქვე, გვ. 542.

უწინარეს ყოვლისა, თვალში გეცემა სრულიად გაუგებარი და ყოვლად გაუმართლებელი შეცვლა ერთა თვითგამორკვევისა ნაციონალური ავტონომიით. ორში ერთი: ან ბაუერმა თვითგამორკვევა ვერ გაიგო, ანდა გაიგო, მაგრამ რატომღაც შეგნებულად ავიწროებს მას. ვინაიდან ეჭვს გარეშეა, რომ: ა) კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია გულისხმობს ეროვნებათა სახელმწიფოს მთლიანობას, თვითგამორკვევა კი ასეთი მთლიანობის ფარგლებს სცილდება; ბ) თვითგამორკვევა ერს აძლევს სრულ უფლებებს, ნაციონალური ავტონომია კი — მხოლოდ «კულტურულ» უფლებებს. ეს — ერთი.

მეორე, საუსებით შესაძლებელია მომავალში შინაგან და საგარეო კონიუნქტურათა ისეთი შეხამება, როდესაც ესა თუ ის ეროვნება გადაწყვეტს გამოვიდეს ეროვნებათა სახელმწიფოდან, თუნდაც ავსტრიიდან, — აკი განაცხადეს რუსინმა სოციალ-დემოკრატებმა ბრიუნის პარტეიტაგზე — მზადა ვართ ჩვენი ხალხის «ორი ნაწილი» ერთ მთელად გავაერთიანოთო *. რა უნდა ვუყოთ მაშინ **«ყველა ერის პროლეტარიატისათვის აუცილებელ»** ნაციონალურ ავტონომიას? ეს რა «გადაწყვეტაა» საკითხისა, ერებს რომ მექანიკურად ათავსებს სახელმწიფოს მთლიანობის პროკრუსტეს სარეცელზე?

შემდეგ. ნაციონალური ავტონომია ეწინააღმდეგება ერთა განვითარების მთელ მსვლელობას. იგი იძლევა ერთა ორგანიზების ლოზუნგს, მაგრამ განა შეიძლება მათი ხელოვნურად შედუღება, თუ ცხოვრება, თუ ეკონომიური განვითარება წყვეტს მათგან მთელ ჯგუფებს და ფანტავს ამ უკანასკნელთ სხვადასხვა ოლქებში? უეჭველია, კაპიტალიზმის პირველ სტადიებში ერები კავშირდებიან. მაგრამ

* იხ. «ჩვენი ნაციონალური საკითხის შესახებ ბრიუნის პარტეიტაგზე», გვ. 48.

ისიც უეჭველია, რომ კაპიტალიზმის უმაღლეს სტადიებში იწყება ერთა დაქსაქსვის პროცესი, ერებისაგან მთელი რიგი იმ ჯგუფების გამოყოფის პროცესი, რომლებიც საშოვარზე მიდიან, ბოლო შემდეგ სრულებითაც სახლდებიან სახელმწიფოს სხვა ოლქებში; ამასთან გადასახლებულნი კარგავენ ძველ კავშირურთიერთობას, იძენენ ახალს ახალ ადგილებზე, ითვისებენ თაობიდან თაობამდე ახალ ზნე-ჩვეულებებს და გემოვნებას და, შესაძლოა, ახალ ენასაც. საკითხავია: შეიძლება თუ არა ასეთი ერთმანეთისაგან განკერძოებული ჯგუფების ერთიან ნაციონალურ კავშირად გაერთიანება? სად არის ის სასწაულმოქმედი სალტეები, რომელთა შეშწეობით შესაძლებელი იყოს იმის გაერთიანება, რის გაერთიანებაც შეუძლებელია? განა წარმოსადგენია «ერთ ერად შეკავშირება», მაგალითად, ბალტიისპირეთის და ამიერკავკასიის გერმანელებისა? მაგრამ თუ ყოველივე ეს წარმოუდგენელი და შეუძლებელია, რითღა განსხვავდება, ამ შემთხვევაში, ნაციონალური ავტონომია იმ ძველი ნაციონალისტების უტოპიისაგან, რომლებიც ცდილობდნენ უკან შემოეტრიალებინათ ისტორიის ჩარხი?

მაგრამ ერის ერთიანობა მარტო სხვადასხვა ოლქში გაფანტვის გამო როდი ირღვევა. იგი ირღვევა აგრეთვე შიგნიდან, კლასობრივი ბრძოლის გამწვავების გამო. კაპიტალიზმის პირველ სტადიებში კიდევ შეიძლება ლაპარაკი პროლეტარიატისა და ბურჟუაზიის «კულტურულ ერთობაზე». მაგრამ მზარდი ინდუსტრიის განვითარებასთან და კლასობრივი ბრძოლის გამწვავებასთან ერთად «ერთობა» თანდათან ქრება. არ შეიძლება სერიოზულად ლაპარაკი ერის «კულტურულ ერთობაზე», როდესაც ერთი და იმავე ერის მეპატრონეებსა და მოშრომეს ერთმანეთისა აღარაფერი გაეგებათ. რა «ბედის ერთობაზე» შეიძლება ლაპარაკი, როდესაც ბურჟუაზია ომს ნატრობს, პროლეტარიატი კი «ომს» უცხადებს? განა შეიძლება ასეთი მოპირისპირე

ელემენტებისაგან ერთიანი კლასთაშორისო ნაციონალური კავშირის მოწყობა? განა შეიძლება ამის შემდეგ ლაპარაკი «ერის ყველა წევრის შეკავშირებაზე ნაციონალურ-კულტურულ ერთობად» *? განა აქედან ცხადი არ არის, რომ ნაციონალური ავტონომია ეწინააღმდეგება კლასობრივი ბრძოლის მთელ მსვლელობას?

მაგრამ ერთი წუთით დავუშვათ, რომ ლოზუნგი: «მოაწყვე ერი» — ისეთი ლოზუნგია, რომლის განხორციელება შეიძლება. შეიძლება კიდევ გავუგოთ ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურ პარლამენტარებს, რომლებიც ცდილობენ «მოაწყონ» ერი ზედმეტი ხმების მისაღებად. მაგრამ რა დროიდან დაიწყეს სოციალ-დემოკრატებმა ერების «ორგანიზაცია», ერების «კონსტიტუირება», ერების «შექმნა»?

ეს რა სოციალ-დემოკრატები არიან, კლასთა ბრძოლის უდიდესი გამწვავების ეპოქაში კლასთაშორისო ნაციონალურ კავშირებს რომ აწყობენ? აქამდე ავსტრიის — ისევე როგორც ყველა სხვა — სოციალ-დემოკრატიას ერთი ამოცანა ჰქონდა: პროლეტარიატის ორგანიზება. მაგრამ ეს ამოცანა, როგორც ჩანს, «მოძველდა». ახლა შპრინგერი და ბაუერი აყენებენ «ახალ», უფრო საინტერესო, ამოცანას: ერის «შექმნას», «ორგანიზებას».

თუმცაღა, ლოგიკა გვავალებს: ვინც ნაციონალური ავტონომია მიიღო, მან ეს «ახალი» ამოცანაც უნდა მიიღოს, მაგრამ ამ უკანასკნელის მიღება — ეს ნიშნავს კლასობრივი პოზიციის დატოვებას, ნაციონალიზმის გზაზე დადგომას.

შპრინგერისა და ბაუერის კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია ნაციონალიზმის დახვეწილი სახეა.

და სრულიადაც არ არის შემთხვევითი ის გარემოება, რომ ავსტრიელი სოციალ-დემოკრატების ნაციონალური პროგრამა გვავალებს ვიზრუნოთ «ხალხების ნაციონალურ

* იხ. ბაუერის «ნაციონალური საკითხი», გვ. 553.

თავისებურებათა **შენარჩუნებასა** და **განვითარებაზე»**. აბა ერთი იფიქრეთ: «შეინარჩუნო» ამიერკავკასიის თათრების ისეთი «ნაციონალური თავისებურება», როგორიცაა თვითგვემა «შახსეი-ვახსეის» დღესასწაულზე! «განავითარო» ქართველების ისეთი «ნაციონალური თავისებურება», როგორიცაა «სისხლის აღების უფლება»!..

ასეთ პუნქტს შეიძლება ადგილი ჰქონდეს წმინდა წყლის ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურ პროგრამაში, და თუ ის ავსტრიელ სოციალ-დემოკრატების პროგრამაში აღმოჩნდა, ეს იმიტომ, რომ ნაციონალური ავტონომია ითმენს ასეთ პუნქტებს, იგი არ ეწინააღმდეგება მათ.

მაგრამ, აწმყოსათვის გამოუსადეგარი, ნაციონალური ავტონომია კიდევ უფრო გამოუსადეგარია მომავალი, სოციალისტური საზოგადოებისათვის.

ბაუერის წინასწარმეტყველებას «კაცობრიობის ნაციონალურად გამიჯნულ საზოგადოებებად დანაწილების» * შესახებ თანამედროვე კაცობრიობის განვითარების მთელი მსვლელობა უარყოფს. ნაციონალური ზღუდეები კი არ მაგრდებიან, არამედ ინგრევიან და ეცემიან. მარქსი ჯერ კიდევ ორმოციან წლებში ამბობდა, რომ «ნაციონალური განკერძოებულობა და სხვადასხვა ხალხთა ინტერესების დაპირისპირებულობა უკვე ახლა სულ უფრო და უფრო ქრება», რომ «პროლეტარიატის ბატონობა კიდევ უფრო დააჩქარებს მათს გაქრობას» [134]. კაცობრიობის შემდგომი განვითარება, მისი კაპიტალისტური წარმოების გიგანტური ზრდით, ეროვნებათა გადაჯგუფებით და სულ უფრო ვრცელ ტერიტორიებზე ადამიანთა გაერთიანებით, — გადაჭრით ადასტურებს მარქსის აზრს.

ბაუერის სურვილი — სოციალისტური საზოგადოება წარმოგვიდგინოს «პირადი ნაციონალური კავშირებისა და

* იხ. ამ თავის დასაწყისში.

ტერიტორიული კორპორაციების ჭრელი სურათის სახით»— არის გაუბედავი ცდა სოციალიზმის მარქსისეული კონცეფციის შეცვლისა ბაკუნინის რეფორმირებული კონცეფციით. სოციალიზმის ისტორია გვიჩვენებს, რომ ყოველგვარი ასეთი ცდა თვითვე შეიცავს გარდუვალი კრახის ელემენტებს.

აღარას ვამბობთ ბაუერის მიერ ხოტბაშესხმულ რაღაც «ეროვნების სოციალისტურ პრინციპზე», რომელიც, ჩვენი აზრით, წარმოადგენს **კლასობრივი ბრძოლის** სოციალისტური პრინციპის შეცვლას ბურჟუაზიული **«ეროვნების პრინციპით»**. თუ ნაციონალური ავტონომია ასეთი საეჭვო პრინციპიდან გაძოდის, უხდა ვაღიაროთ, რომ მას მუშათა მოძრაობისათვის მხოლოდ ზიანის მიყენება შეუძლია.

მართალია, ეს ნაციონალიზმი არც ისე გამჭვირვალეა, ვინაიდან იგი ოსტატურადაა შენიღბული სოციალისტური ფრაზებით, მაგრამ მით უფრო მავნებელია იგი პროლეტარიატისათვის. აშკარა ნაციონალიზმს ყოველთვის შეიძლება გავუმკლავდეთ, მისი დანახვა ძნელი არ არის. გაცილებით უფრო ძნელია ბრძოლა შენიღბულ და თავის ნიღაბში ძნელად გამოსაცნობ ნაციონალიზმთან. სოციალიზმის ჯავშნით დაფარული, იგი უფრო ძნელად დასამარცხებელია და უფრო ცხოველმყოფელია. ხოლო მუშათა წრეში რომ ცოცხლობს, იგი წამლავს ატმოსფეროს, ავრცელებს — სხვადასხვა ეროვნების მუშათა ურთიერთუნდობლობისა და განკერძოების მავნე იდეებს.

მაგრამ ნაციონალური ავტონომიის მავნებლობა ამით არ ამოიწურება. იგი ნიადაგს უმზადებს არა მარტო ერების განკერძოებას, არამედ ერთიანი მუშათა მოძრაობის დაქუცმაცებასაც. ნაციონალური ავტონომიის იდეა ქმნის ფსიქოლოგიურ წანაძძვრებს ერთიანი მუშათა პარტიის დანაწილებისათვის ცალკეულ, ეროვნებათა მიხედვით აგებულ, პარტიებად. პარტიის კვალდაკვალ ქუცმაცდებიან კავშირებიც, და გამოდის სრული განკერძოებულობა. ასე

იქსაქსება ერთიანი კლასობრივი მოძრაობა ცალკეულ ნაციონალურ ნაკადულებად.

ავსტრია, «ნაციონალური ავტონომიის» სამშობლო, ამგვარი მოვლენის ყველაზე სავალალო მაგალითებს გვიჩვენებს. ავსტრიის ოდესღაც ერთიანმა სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ ჯერ კიდევ 1897 წლიდან (ვიმბერგის პარტეიტაგი [135]) იწყო დაქუცმაცება ცალკეულ პარტიებად. ბრიუნის პარტეიტაგის (1899) შემდეგ, რომელმაც ნაციონალური ავტონომია მიიღო, დაქუცმაცება კიდევ უფრო გაძლიერდა. ბოლოს, საქმე იქამდე მივიდა, რომ ერთიანი ინტერნაციონალური პარტიის ნაცვლად ახლა არსებობს ექვსი ნაციონალური პარტია, რომელთაგან ჩეხიის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას არც კი სურს საქმის დაჭერა გერმანიის სოციალ-დემოკრატიასთან.

მაგრამ პარტიებთან დაკავშირებული არიან პროფესიული კავშირები. ავსტრიაში, როგორც პარტიებში, ისე პროფესიულ კავშირებში, უმთავრეს მუშაობას იგივე სოციალ-დემოკრატი მუშები ეწევიან. ამიტომ იქმნებოდა საფრთხე, რომ სეპარატიზმი პარტიაში გამოიწვევდა სეპარატიზმს კავშირებში, რომ კავშირებიც გაითიშებოდნენ. ასეც მოხდა: კავშირებიც დანაწილდნენ ეროვნებათა მიხედვით. ახლა ხშირად საქმე იქამდეც კი მიდის, რომ ჩეხი მუშები ჩაშლიან ხოლმე გერმანელი მუშების გაფიცვას ან მუნიციპალიტეტების არჩევნებში ჩეხ ბურჟუებთან ერთად გამოდიან გერმანელი მუშების წინააღმდეგ.

აქედან ჩანს, რომ კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია ვერ წყვეტს ნაციონალურ საკითხს. ეს კიდევ ცოტაა: იგი ამწვავებს და ხლართავს მას, ქმნის ხელსაყრელ ნიადაგს მუშათა მოძრაობის ერთიანობის დარღვევისათვის, ეროვნებათა მიხედვით მუშების განკერძოებისათვის, მათ შორის უთანხმოების გაძლიერებისათვის.

აი რა ნაყოფი მოაქვს ნაციონალურ ავტონომიას.

V

ბუნდი, მისი ნაციონალიზმი, მისი სეპარატიზმი

ზემოთ ჩვენ ვთქვით, რომ ბაუერი, რომელიც აღიარებს, რომ ნაციონალური ავტონომია აუცილებელია ჩეხებისათვის, პოლონელებისათვის და სხვ., მიუხედავად ამისა, წინააღმდეგია ასეთი ავტონომიისა ებრაელებისათვის. კითხვაზე: «უნდა მოითხოვოს თუ არა მუშათა კლასმა ავტონომია ებრაელი ხალხისათვის» — ბაუერი უპასუხებს, «ნაციონალური ავტონომია არ შეიძლება იყოს ებრაელი მუშების მოთხოვნაო» *. მიზეზი, ბაუერის აზრით, ის არის, რომ «კაპიტალისტური საზოგადოება არ აძლევს მათ (ებრაელებს. ი. სტ.) საშუალებას დარჩნენ ერად» **.

მოკლედ: ებრაელი ერის არსებობა წყდება — მაშასადამე, აღარ რჩება ის, ვისთვისაც ნაციონალური ავტონომია უნდა მოვითხოვოთ. ხდება ებრაელთა ასიმილაცია.

ეს შეხედულება ებრაელების, როგორც ერის, ბედზე ახალი როდია. იგი გამოთქვა მარქსმა ჯერ კიდევ ორმოციან წლებში *** [136], ამასთან მას მხედველობაში ჰყავდა, უმთავრესად, გერმანელი ებრაელები. ეს შეხედულება გაიმეორა კაუცკიმ 1903 წელს ****, — მას მხედველობაში ჰყავდა რუსი ებრაელები. ახლა ამას იმეორებს ბაუერი ავსტრიელი ებრაელების მიმართ, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ იგი უარყოფს ებრაელი ერის არა აწმყოს, არამედ მომავალს.

ებრაელების, როგორც ერის, შენარჩუნების შეუძლებლობას ბაუერი იმით ხსნის, რომ «ებრაელებს არა აქვთ

---

* იხ. «ნაციონალური საკითხი», გვ. 381, 396.

** იხ. იქვე, გვ. 389.

*** იხ. მისი «ებრაელთა საკითხისათვის», 1906 წ.

**** იხ. მისი «კიშინიოვის ხოცვა-ჟლეტა და ებრაელთა საკითხი», 1903 წ.

შემოფარგლული საკოლონიზაციო ოლქი»*. ეს ახსნა, თუმცა იგი ძირითადად სწორია, მთელ ჭეშმარიტებას მაინც ვერ გამოხატავს. საქმე, უწინარეს ყოვლისა, ის არის, რომ ებრაელებს არა ჰყავთ მიწასთან დაკავშირებული ფართო მყარი ფენა, რომელიც ბუნებრივად ამაგრებს ერს არა მარტო როგორც მისი ჩონჩხი, არამედ როგორც «ნაციონალური» ბაზარიც. 5 — 6 მილიონი რუსი ებრაელიდან მხოლოდ 3 — 4 პროცენტია ასე თუ ისე დაკავშირებული სოფლის მეურნეობასთან. დანარჩენი 96% ჩაბმულია ვაჭრობაში, მრეწველობაში, ქალაქთა დაწესებულებებში და, საერთოდ, ქალაქებში ცხოვრობს, ამასთან ისინი მთელ რუსეთში არიან გაფანტულნი და არც ერთ გუბერნიაში უმრავლესობას არ შეადგენენ.

ამრიგად, ნაციონალურ უმცირესობათა სახით სხვათა ნაციონალურ ოლქებში შერეული ებრაელები მომსახურებას უწევენ, უმთავრესად, «უცხო» ერებს როგორც მრეწველნიც და ვაჭარნიც, და როგორც თავისუფალი პროფესიის ადამიანებიც, და ბუნებრივია, რომ ისინი ეგუებიან «უცხო ერებს» ენის მხრივ და სხვ. ყოველივე ეს, ეროვნებათა მზარდ გადაჯგუფებასთან დაკავშირებით, რაც კაპიტალიზმის განვითარებულ ფორმებს ახასიათებს, იწვევს ებრაელების ასიმილაციას. «ბინადრობის ფარგლის» მოსპობას შეუძლია მხოლოდ დააჩქაროს ეს ასიმილაცია.

ამის გამო ნაციონალური ავტონომიის საკითხი რუსი ებრაელებისათვის რამდენადმე კურიოზულ ხასიათს იღებს: მოითხოვენ ავტონომიას ისეთი ერისათვის, რომლის მომავალიც უარყოფილია, რომლის არსებობაც ჯერ კიდევ დასამტკიცებელია!

მიუხედავად ამისა, ბუნდი ამ კურიოზულ და მერყევ პოზიციას დაადგა, როცა თავის VI ყრილობაზე (1905 წ.)

* იხ. «ნაციონალური საკითხი», გვ. 388.

«ნაციონალური პროგრამა» ნაციონალური ავტონომიის პრინციპის მიხედვით მიიღო.

ორმა გარემოებამ გადაადგმევინა ბუნდს ასეთი ნაბიჯი.

პირველი გარემოებაა ბუნდის არსებობა როგორც ებრაელი და მხოლოდ ებრაელი სოციალ-დემოკრატი მუშების ორგანიზაციისა. ჯერ კიდევ 1897 წლამდე ებრაელ მუშებს შორის მომუშავე სოციალ-დემოკრატიული ჯგუფები მიზნად ისახავდნენ «სპეციალურად ებრაელ მუშათა ორგანიზაციის» შექმნას *. 1897 წელს მათ კიდევაც შექმნეს ასეთი ორგანიზაცია, გაერთიანდნენ რა ბუნდად. ეს მოხდა ჯერ კიდევ იმ დროს, როდესაც რუსეთის სოციალ-დემოკრატია, როგორც მთელი, ფაქტიურად არ არსებობდა. მას შემდეგ ბუნდი განუწყვეტლივ იზრდებოდა და ფართოვდებოდა, სულ უფრო და უფრო მკაფიოდ ისახებოდა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის უფერული დღეების ფონზე... მაგრამ აი დგება ცხრაასიანი წლები. იწყება მუშათა **მასობრივი** მოძრაობა. იზრდება პოლონეთის სოციალ-დემოკრატია და მასობრივ ბრძოლაში აბამს ებრაელ მუშებს. იზრდება რუსეთის სოციალ-დემოკრატია და თავისკენ იზიდავს «ბუნდელ» მუშებს. ბუნდის ნაციონალური, ტერიტორიულ ბაზას მოკლებული, ფარგლები ვიწრო ხდება. ბუნდის წინაშე დგება საკითხი: ან გაითქვიფოს საერთო ინტერნაციონალურ ტალღაში, ან დაიცვას თავისი დამოუკიდებელი არსებობა, როგორც ექსტერიტორიული ორგანიზაციისა. ბუნდი ამ უკანასკნელს ირჩევს.

ასე იქმნება ბუნდის, როგორც «ებრაელი პროლეტარიატის ერთადერთი წარმომადგენლის», «თეორია».

---

* იხ. «ნაციონალური მოძრაობის ფორმები» etc. კასტელიანსკის რედაქციით, გვ. 772.

მაგრამ ამ უცნაური «თეორიის» როგორმე «უბრალოდ» გამართლება შეუძლებელი ხდება. საჭიროა რაიმე «პრინციპული» სარჩული, «პრინციპული» გამართლება. სწორედ ასეთი სარჩული აღმოჩნდა კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია. ბუნდმაც ხელი ჩასჭიდა მას, ისესხა იგი ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიისაგან. ავსტრიელებს რომ ასეთი პროგრამა არ ჰქონოდათ, ბუნდი მას გამოიგონებდა, რათა «პრინციპულად» გაემართლებინა თავისი დამოუკიდებელი არსებობა.

ამრიგად, 1901 წლის გაუბედავი ცდის შემდეგ (IV ყრილობა) ბუნდმა საბოლოოდ მიიღო «ნაციონალური პროგრამა» 1905 წელს (VI ყრილობა).

მეორე გარემოებაა ებრაელთა, როგორც ცალკეულ ნაციონალურ უმცირესობათა, განსაკუთრებული მდგომარეობა მთლიან ოლქებში სხვათა ნაციონალურ კომპაქტურ უმრავლესობათა შიგნით. ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ ასეთი მდგომარეობა ძირს უთხრის ებრაელების როგორც ერის არსებობას, ასიმილაციის გზაზე აყენებს მათ. მაგრამ ეს ობიექტური პროცესია. სუბიექტურად, ებრაელთა შეგნებაში, იგი იწვევს რეაქციას და აყენებს საკითხს ნაციონალური უმცირესობის უფლებების გარანტიის შესახებ, ასიმილაციისაგან გარანტიის შესახებ. ვინაიდან ბუნდი ებრაელი «ეროვნების» სიცოცხლისუნარიანობას ქადაგებდა, მას არ შეეძლო «გარანტიის» თვალსაზრისზე არ დამდგარიყო. ხოლო ამ პოზიციაზე რომ დადგა, მას არ შეეძლო არ მიეღო ნაციონალური ავტონომია. ვინაიდან თუ ბუნდს შეეძლო რაიმე ავტონომიას ჩასჭიდებოდა, — ეს მხოლოდ ნაციონალურს, ე. ი. **კულტურულ-ნაციონალურს:** ებრაელთა ტერიტორიულ-პოლიტიკურ ავტონომიაზე ლაპარაკიც შეუძლებელი იყო, რადგან ებრაელებს განსაზღვრული მთლიანი ტერიტორია არა აქვთ.

დამახასიათებელია, რომ ბუნდი თავიდანვე ხაზგასმით აღნიშნავდა ნაციონალური ავტონომიის, როგორც ნაციონალურ უმცირესობათა უფლებების გარანტიის, როგორც ერების «თავისუფალი განვითარების» გარანტიის ხასიათს. არც ის არის შემთხვევითი, რომ ბუნდის წარმომადგენელმა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის II ყრილობაზე — გოლდბლატმა ნაციონალური ავტონომია დასახა როგორც «დაწესებულებანი, რომელნიც კულტურული განვითარების სრული თავისუფლების **გარანტიას აძლევენ** მათ» (ერებს. **ი. სტ.**) *. ასეთივე წინადადება შეიტანეს მოთხე სათათბიროს ს.-დ. ფრაქციაში ბუნდის იდეების მომხრეებმა...

ასე დადგა ბუნდი ებრაელთა ნაციონალური ავტონომიის კურიოზულ პოზიციაზე.

ზემოთ ჩვენ გავარჩიეთ საერთოდ ნაციონალური ავტონომია. გარჩევამ გვიჩვენა, რომ ნაციონალურ ავტონომიას ნაციონალიზმისაკენ მივყავართ. ქვემოთ დავინახავთ, რომ ბუნდი ასეთსავე დასკვნამდე მივიდა. მაგრამ ბუნდი ნაციონალურ ავტონომიას განიხილავს კიდევ სპეციალური მხრივ, ნაციონალურ უმცირესობათა უფლებების **გარანტიების** მხრივ. გავარჩიოთ საკითხი ამ, სპეციალური მხრითაც. ეს მით უფრო საჭიროა, რომ ნაციონალურ უმცირესობათა — და არა მარტო ებრაელ უმცირესობათა — საკითხს სერიოზული მნიშვნელობა აქვს სოციალ-დემოკრატიისათვის.

მაშ ასე, **«დაწესებულებანი,** რომელნიც კულტურული განვითარების სრული თავისუფლების **გარანტიას აძლევენ»** ერებს (ხაზგასმა ჩვენია. **ი. სტ.**).

მაგრამ ეს რა «დაწესებულებანია, რომელნიც გარანტიას აძლევენ» და სხვ.?

---

* იხ. II ყრილობის ოქმები, გვ. 176.

ეს არის უწინარეს ყოვლისა შპრინგერ-ბაუერის «ნაციონალური საბჭო», კულტურულ საქმეთა სეიმის მსგავსი რამ.

მაგრამ შეუძლიათ თუ არა ამ დაწესებულებებს მისცენ ერს «კულტურული განვითარების სრული თავისუფლების» გარანტია? შეუძლიათ თუ არა კულტურულ საქმეთა რაიმე სეიმებს გარანტია მისცენ ერებს ნაციონალისტური რეპრესიებისაგან?

ბუნდი ფიქრობს, რომ შეუძლიათ.

მაგრამ ისტორია საწინააღმდეგოს გვეუბნება.

რუსეთის პოლონეთში ერთ დროს არსებობდა სეიმი, პოლიტიკური სეიმი, და იგი, რა თქმა უნდა, ცდილობდა უზრუნველეყო პოლონელთა «კულტურული განვითარების» თავისუფლება, მაგრამ მან არათუ წარმატება ვერ მოიპოვა ამ საქმეში, არამედ — პირიქით — თვითონ დაეცა რუსეთის საერთო-პოლიტიკურ პირობებთან უთანასწორო ბრძოლაში.

ფინეთში დიდი ხანია არსებობს სეიმი, რომელიც აგრეთვე ცდილობს დაიცვას ფინელი ეროვნება «ხელყოფათაგან», მაგრამ ბევრი რამის გაკეთებას ახერხებს თუ არა იგი ამ მიმართულებით — ამას ყველა ხედავს.

რა თქმა უნდა, სეიმიც არის და სეიმიც, და ფინეთის დემოკრატიულად ორგანიზებულ სეიმთან ანგარიშის გასწორება არც ისე ადვილია, როგორც პოლონეთის არისტოკრატიულ სეიმთან. მაგრამ მაინც **გადამწყვეტია** არა თვით სეიმი, არამედ რუსეთში არსებული საერთო წესწყობილება. ახლა რუსეთში ისეთივე უხეში აზიური სოციალ-პოლიტიკური წესწყობილება რომ იყოს, როგორც წარსულში, პოლონეთის სეიმის გაუქმების წლებში, — ფინეთის სეიმის საქმე გაცილებით უფრო ცუდად იქნებოდა. გარდა ამისა, ფინეთის მიმართ **«ხელყოფათა»**

პოლიტიკა ძლიერდება, და არ შეიძლება ითქვას, რომ ეს პოლიტიკა მარცხს განიცდიდეს...

თუ ასეა ძველი, ისტორიულად ჩამოყალიბებული დაწესებულებების, პოლიტიკური სეიმების საქმე, — მით უფრო ვერ უზრუნველყოფენ ერების თავისუფალ განვითარებას ახალგაზრდა სეიმები, ახალგაზრდა დაწესებულებები, თანაც ისე სუსტნი, როგორიც არიან «კულტურული» სეიმები.

ცხადია, საქმე «დაწესებულებები» კი არ არის, არამედ ამა თუ იმ ქვეყანაში არსებული საერთო წესწყობილება. თუ ქვეყანაში დემოკრატიზაცია არ არის, მაშინ არც ეროვნებათა «კულტურული განვითარების სრული თავისუფლების» გარანტიებია. დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ რაც უფრო დემოკრატიულია ქვეყანა, მით უფრო ნაკლებია «ეროვნებათა თავისუფლების» მიმართ «ხელყოფა», მით უფრო მეტია გარანტია «ხელყოფისაგან».

რუსეთი ნახევრადაზიური ქვეყანაა, და ამიტომ «ხელყოფათა» პოლიტიკა იქ ხშირად იღებს ყოვლად უხეშ ფორმებს, რბევის ფორმებს. ლაპარაკიც ზედმეტია იმაზე, რომ «გარანტიები» რუსეთში უკიდურეს მინიმუმამდეა დაყვანილი.

გერმანია უკვე ევროპაა მეტი თუ ნაკლები პოლიტიკური თავისუფლებით. გასაკვირველი არ არის, რომ «ხელყოფათა» პოლიტიკა იქ არასოდეს არ იღებს რბევის ფორმას.

საფრანგეთში, რა თქმა უნდა, კიდევ მეტი «გარანტიებია», რადგან საფრანგეთი გერმანიაზე უფრო დემოკრატიულია.

აღარას ვამბობთ შვეიცარიაზე, სადაც, მისი მაღალი, თუმცა ბურჟუაზიული, დემოკრატიულობის მეოხებით, ეროვნებებს თავისუფალი ცხოვრება აქვთ, — სულ ერთია, უმცირესობას წარმოადგენენ ისინი თუ უმრავლესობას.

ამრიგად, ბუნდი ყალბ გზაზე დგას, როცა ამტკიცებს, რომ «დაწესებულებებს» თავისთავად შეუძლიათ ეროვნებათა სრული კულტურული განვითარების გარანტირება.

შეიძლება გვითხრან, ბუნდი თვითონ თვლის რუსეთის დემოკრატიზაციას «დაწესებულებათა შექმნისა» და თავისუფლების გარანტიების **წინასწარ** პირობადო. მაგრამ ეს სწორი არ არის. «ბუნდის VIII კონფერენციის ანგარიშიდან» [137] ჩანს, რომ ბუნდი ფიქრობს მოიპოვოს «დაწესებულებები» რუსეთში ახლა არსებული წესწყობილების **საფუძველზე, ებრაელთა თემის** «რეფორმირების» გზით.

«თემი, — ამბობდა ამ . კონფერენციაზე ბუნდის ერთ-ერთი ლიდერი, — შეიძლება გახდეს მომავალი კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის ბირთვი. კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია არის ერის თვითმმართველობის ფორმა, ნაციონალურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების ფორმა. თემის ფორმაში იგივე შინაარსი იმალება. ეს არის ერთი ჯაჭვის რგოლები, ერთი ევოლუციის ეტაპები» *.

ამისდა მიხედვით, კონფერენციამ გადაწყვიტა, რომ საჭიროა ბრძოლა «ებრაელთა თემის **რეფორმირებისათვის** და **საკანონმდებლო გზით** მისი გადაქცევისათვის საერო დაწესებულებად», რომელიც დემოკრატიულად იქნება მოწყობილი ** (ხაზგასმა ჩვენია. **ი. სტ.**).

ცხადია, პირობად და გარანტიად ბუნდს მიაჩნია არა რუსეთის დემოკრატიზაცია, არამედ ებრაელთა მომავალი «საერო დაწესებულება», მიღებული «ებრაელთა თემის რეფორმირების» გზით, ასე ვთქვათ, «საკანონმდებლო» წესით, სათათბიროს მეშვეობით.

მაგრამ ჩვენ უკვე დავინახეთ, რომ «დაწესებულებები» თავისთავად არ შეიძლება «გარანტიებს» წარმოადგენდნენ,

---

* იხ. «ბუნდის VIII კონფერენციის ანგარიში», 1911 წ., გვ. 62.

** იხ. იქვე, გვ. 83 — 84.

თუ მთელ სახელმწიფოში დემოკრატიული წესწყობილება არ არის.

მაგრამ, მაინც, როგორ იქნება საქმე მომავალი დემოკრატიული წყობილების დროს? ხომ არ იქნება საჭირო დემოკრატიზმის დროსაც სპეციალური «კულტურული დაწესებულებები, რომელნიც გარანტიას იძლევიან» და სხვ.? როგორია ამ მხრივ საქმის ვითარება, მაგალითად, დემოკრატიულ შვეიცარიაში? არიან თუ არა იქ სპეციალური, შპრინგერის «ნაციონალური საბჭოს» მსგავსი, კულტურული დაწესებულებანი? ისინი იქ **არ არიან.** მაგრამ ხომ არ ილახება ამით კულტურული ინტერესები, მაგალითად, იტალიელებისა, რომელნიც იქ უმცირესობას შეადგენენ? რაღაც, ამაზე არაფერი ისმის. და ეს გასაგებიცაა: დემოკრატია შვეიცარიაში ზედმეტს ხდის ყოველგვარ სპეციალურ-კულტურულ «დაწესებულებებს», რომლებიც ვითომც «გარანტიას იძლევიან» და სხვა.

ამრიგად, უძლურნი აწმყოში, ზედმეტნი მომავალში — ასეთი არიან კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის **დაწესებულებანი,** ასეთია ნაციონალური ავტონომია.

მაგრამ იგი კიდევ უფრო მავნე ხდება, როდესაც მას თავს ახვევენ «ერს», რომლის არსებობა და მომავალი საეჭვოა. ასეთ შემთხვევებში ნაციონალური ავტონომიის მომხრეებს უხდებათ დაიცვან და შეინარჩუნონ «ერის» ყველა თავისებურება, არა მარტო სასარგებლო, არამედ მავნეც, — ოღონდ კი «იხსნან ერი» ასიმილაციისაგან, ოღონდ კი «გადაარჩინონ» იგი.

ამ სახიფათო გზას გარდუვალად უნდა დადგომოდა ბუნდი. და იგი მართლაც დაადგა ამ გზას. ჩვენ მხედველობაში გვაქვს ბუნდის უკანასკნელი კონფერენციების ცნობილი დადგენილებანი «შაბათის», «ჟარგონის» და სხვათა შესახებ.

სოციალ-დემოკრატია ცდილობს დედაენის უფლება მოუპოვოს **ყველა ერს**, მაგრამ ბუნდი ამას არ სჯერდება, — იგი მოითხოვს, რომ «განსაკუთრებული შეუპოვრობით» დაიცვან **«ებრაული** ენის უფლებები» (ხაზგასმა ჩვენია. **ი. სტ.**) *, ამასთან თვითონ ბუნდი, IV სათათბიროს არჩევნებში, ანიჭებს «უპირატესობას მათ შორის (ე. ი. ამრჩეველთა შორის) იმას, ვინც ებრაული ენის უფლებათა დაცვას კისრულობს» **.

დედაენის **საერთო** უფლება კი არა, არამედ ებრაული ენის, ჟარგონის **ცალკე** უფლება! ცალკეულ ეროვნებათა მუშებმა **უწინარეს ყოვლისა** თავიანთი ენისათვის იბრძოლონ: ებრაელებმა ებრაულისათვის, ქართველებმა ქართულისათვის და სხვა. ყველა ერის საერთო უფლებისათვის ბრძოლა მეორეხარისხოვანი საქმეა. თქვენ შეგიძლიათ არც აღიარებდეთ ყველა ჩაგრული ეროვნების დედაენის უფლებას; მაგრამ თუ ჟარგონის უფლება აღიარეთ, მაშინ იცოდეთ: ბუნდი თქვენ მოგცემთ ხმას, ბუნდი თქვენ მოგანიჭებთ «უპირატესობას».

მაგრამ რითღა განსხვავდება მაშინ ბუნდი ბურჟუაზიული ნაციონალისტებისაგან?

სოციალ-დემოკრატია იბრძვის კვირაში ერთი სავალდებულო დასასვენებელი დღის დაწესებისათვის, მაგრამ ბუნდი ამას არ სჯერდება, იგი მოითხოვს, რომ «ებრაელი პროლეტარიატისათვის საკანონმდებლო წესით უზრუნველყოფილ» იქნეს «შაბათის უქმობის უფლება, ამასთან ძალით არ მოახვიონ თავს სხვა დღის უქმობაც» ***.

---

* იხ. «ბუნდის VIII კონფერენციის ანგარიში», გვ. 85.

** იხ. «ბუნდის IX კონფერენციის ანგარიში», 1912 წ., გვ. 42.

*** იხ. «ბუნდის VIII კონფერენციის ანგარიში», გვ. 83.

უნდა ვიფიქროთ, რომ ბუნდი გადადგამს «ნაბიჯს წინ» და მოითხოვს ყველა ძველი ებრაული დღესასწაულის უქმობის უფლებას. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ, ბუნდის საუბედუროდ, ებრაელმა მუშებმა უარყვეს ცრურწმენა და თუ მათ არ სურთ იუქმონ, მაშინ ბუნდი თავისი აგიტაციით «შაბათის უფლებისათვის» მოაგონებს მათ შაბათს, ჩაუნერგავს მათ, ასე ვთქვათ, «შაბათის სულს»...

ამიტომ სავსებით გასაგებია ორატორთა «მგზნებარე სიტყვები» ბუნდის VIII კონფერენციაზე, სადაც მოითხოვდნენ «ებრაელთა საავადმყოფოებს», თანაც ამ მოთხოვნას იმით ასაბუთებდნენ, რომ «ავადმყოფი თავისიანებში უკეთ გრძნობს თავს», რომ «ებრაელი მუშა ცუდად იგრძნობს თავს პოლონელ მუშებში, იგი კარგად იგრძნობს თავს ებრაელ მედუქნეებშიო» *.

ყოველივე ებრაულის შენარჩუნება, ებრაელთა **ყველა** ნაციონალური თავისებურების დაცვა, ისეთისაც კი, რომელიც აშკარად საზიანოა პროლეტარიატისათვის, ებრაელთა გამიჯვნა ყოველივე არაებრაულისაგან, განსაკუთრებული საავადმყოფოების მოწყობაც კი,—აი სადამდე დაეცა ბუნდი!

ამხანაგი პლეხანოვი ათასჯერ მართალი იყო, როდესაც ამბობდა, ბუნდი «სოციალიზმს ნაციონალიზმს უგუებსო». რა თქმა უნდა, ვლ. კოსოვსკის და მის მსგავს ბუნდელებს შეუძლიათ «დემაგოგი» უწოდონ პლეხანოვს ** [138] — ქაღალდი ყველაფერს აიტანს, — მაგრამ ვინც ბუნდის საქმიანობას იცნობს, მისთვის ძნელი არაა გაიგოს, რომ ამ მამაც ადამიანებს პირდაპირ ეშინიათ სიმართლე თქვან თავიანთ თავზე და ეფარებიან ლანძღვას «დემაგოგიის» შესახებ...

---

* იხ. «ბუნდის VIII კონფერენციის ანგარიში», გვ. 68.

** იხ. «ნაშა ზარია», 1912 წ., № 9 — 10, გვ. 120.

მაგრამ, ნაციონალურ საკითხში ასეთ პოზიციაზე რომ რჩებოდა, ბუნდი, ბუნებრივია, ორგანიზაციულ საკითხშიც უნდა დამდგარიყო ებრაელი მუშების განკერძოების გზაზე, სოციალ-დემოკრატიაში ნაციონალური კურიების არსებობის გზაზე. ასეთია ნაციონალური ავტონომიის ლოგიკა!

და მართლაც, «ერთადერთი წარმომადგენლობის» თეორიიდან ბუნდი გადადის მუშების «ნაციონალური გამიჯვნის» თეორიაზე. ბუნდი მოითხოვს რუსეთის სოციალ-დემოკრატიისაგან, რომ მან «თავის ორგანიზაციულ წყობაში გაატაროს გამიჯვნა ეროვნებათა მიხედვით» *. «გამიჯვნისაგან» კი იგი დგამს «ნაბიჯს წინ» «განკერძოების» თეორიისაკენ. ტყუილად კი არ გაისმოდა ბუნდის VIII კონფერენციაზე სიტყვები იმის შესახებ, რომ «განკერძოებაშია ნაციონალური არსებობაო» **.

ორგანიზაციული ფედერალიზმი დაშლისა და სეპარატიზმის ელემენტებს შეიცავს. ბუნდი სეპარატიზმისაკენ მიდის.

არსებითად, მას სხვა გზა აღარც აქვს. თვით მისი არსებობა, როგორც ექსტერიტორიული ორგანიზაციისა, მიაჭანებს მას სეპარატიზმის გზისაკენ. ბუნდს არა აქვს განსაზღვრული მთლიანი ტერიტორია, იგი «სხვების» ტერიტორიებზე იღვწის, მაშინ როცა მასთან ურთიერთობის მქონე პოლონეთის, ლატვიისა და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიები ინტერნაციონალურ-ტერიტორიული კოლექტივები არიან. მაგრამ ეს იმას იწვევს, რომ ამ კოლექტივების ყოველი გაფართოება ნიშნავს «დანაკლისს» ბუნდისათვის, მისი მოქმედების ასპარეზის შევიწროებას. ორში ერთი: ან მთელი რუსეთის სოციალ-დემოკრატია უნდა გარდაიქმნას ნაციონალური ფედერალიზმის საფუძველზე, — და მაშინ

* იხ. «ცნობა ბუნდის VII ყრილობის შესახებ» 139, გვ. 7.

** იხ. «ბუნდის VIII კონფერენციის ანგარიში», გვ. 72.

ბუნდს შესაძლებლობა ეძლევა «უზრუნველყოს» თავისთვის ებრაელი პროლეტარიატი; ან ამ კოლექტივების ტერიტორიულ-ინტერნაციონალური პრინციპი ძალაში რჩება, — და მაშინ ბუნდი გარდაიქმნება ინტერნაციონალობის საფუძველზე, როგორც ეს ხდება პოლონეთისა და ლატვიის სოციალ-დემოკრატიაში.

სწორედ ამით აიხსნება, რომ ბუნდი თავიდანვე მოითხოვს «რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის გარდაქმნას ფედერაციულ საფუძველზე» *.

1906 წელს ბუნდმა დაუთმო გამაერთიანებელ ტალღას ქვედა ფენებში, საშუალო გზა აირჩია და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიაში შევიდა. მაგრამ როგორ შევიდა იგი იქ? მაშინ როდესაც პოლონეთისა და ლატვიის სოციალ-დემოკრატიები მშვიდობიანი ერთობლივი მუშაობისათვის შევიდნენ, ბუნდი შევიდა იმ მიზნით, რომ ომი გაეჩაღებინა ფედერაციის სასარგებლოდ. სწორედ ასეც ამბობდა მაშინ ბუნდელების ლიდერი მედემი:

«ჩვენ მივდივართ არა იდილიისათვის, არამედ ბრძოლისათვის. იდილია აღარ არის, და ახლო მომავალში მისი მოლოდინი მხოლოდ მანილოვებს შეუძლიათ. ბუნდი პარტიაში უნდა შევიდეს თავით ფეხამდე შეიარაღებული» **.

შეცდომა იქნებოდა ამაში მედემის ბოროტი ნება დაგვენახა. საქმე ბოროტი ნება კი არ არის, არამედ ბუნდის განსაკუთრებული პოზიცია, რომლის გამო მას არ შეუძლია არ ებრძოდეს ინტერნაციონალობის საფუძველზე აგებულ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიას. ხოლო მას რომ ებრძოდა, ბუნდი, ბუნებრივია, არღვევდა ერთიანობის ინტე-

* იხ. «ნაციონალური ავტონომიისა და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის ფედერაციულ საფუძველზე გარდაქმნის საკითხისათვის», 1902 წ., ბუნდის გამოცემა.

** იხ. «ნაშე სლოვო» № 3, გვ. 24. ვილნო, 1906 წ.

რესებს. ბოლოს, საქმე იქამდე მიდის, რომ ბუნდი ფორმალურად წყვეტს კავშირს რუსეთის სოციალ-დემოკრატიასთან, არღვევს წესდებას და IV სათათბიროს არჩევნებში პოლონელ ნაციონალისტებს უერთდება პოლონელი სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ.

ბუნდმა, ცხადია, ცნო, რომ კავშირის გაწყვეტა მისი თვითმოქმედების საუკეთესო გარანტიაა.

ასე მიიყვანა ორგანიზაციული «გამიჯვნის» «პრინციპმა» საქმე სეპარატიზმამდე, სრულ განხეთქილებამდე.

ეკამათებოდა რა ძველ «ისკრას» [140] ფედერალიზმის შესახებ, ბუნდი ოდესღაც წერდა:

«„ისკრას" სურს დაგვარწმუნოს, რომ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიასთან ბუნდის ფედერაციულმა ურთიერთობამ უნდა შეასუსტოს კავშირი მათ შორის. ჩვენ არ შეგვიძლია გავაბათილოთ ეს აზრი რუსეთის პრაქტიკაზე მითითებით იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ რუსეთის სოციალ-დემოკრატია არ არსებობს როგორც ფედერაციული გაერთიანება. მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია დავიმოწმოთ მეტად საჯულისხმო გამოცდილება ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიისა, რომელმაც ფედერაციული ხასიათი მიიღო 1897 წლის პარტეიტაგის გადაწყვეტილების საფუძველზე» *.

ეს დაიწერა 1902 წელს.

მაგრამ ახლა 1913 წელია. ახლა ჩვენ გვაქვს რუსეთის «პრაქტიკაც» და «ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიის გამოცდილებაც».

რას გვეუბნებიან ისინი?

დავიწყოთ «ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიის მეტად საგულისხმო გამოცდილებით». ჯერ კიდევ 1896 წლამდე ავსტრიაში არსებობს ერთიანი ს.-დ. პარტია. ამ წელს ჩეხებმა ლონდონის საერთაშორისო კონგრესზე პირველად მოითხოვეს ცალკე წარმომადგენლობა და მიიღეს იგი.

* იხ. «ნაციონალური ავტონომიის საკითხისათვის» etc., 1902 წ., გვ. 17, ბუნდის გამოცემა.

1897 წელს, ვენის პარტეიტაგზე (ვიმბერგში), ერთიანი პარტია ფორმალურად უქმდება და მის ნაცვლად არსდება ექვსი ნაციონალური «ს.-დ. ჯგუფის» ფედერაციული კავშირი. შემდეგ ეს «ჯგუფები» დამოუკიდებელ პარტიებად იქცევიან. პარტიები თანდათანობით წყვეტენ ურთიერთკავშირს. პარტიების შემდეგ ითიშება საპარლამენტო ფრაქცია — იქმნება ნაციონალური «კლუბები». მათ მიჰყვებიან კავშირები, რომლებიც აგრეთვე ეროვნებათა მიხედვით ქუცმაცდებიან. საქმე მიდის კოოპერატივებამდეც კი, რომელთა დაქუცმაცებისაკენ მოუწოდებენ მუშებს ჩეხი სეპარატისტები *. აღარას ვამბობთ იმაზე, რომ სეპარატისტული აგიტაცია ასუსტებს მუშებში სოლიდარობის გრძნობას და ხშირად შტრეიკბრეხერობის გზაზე აყენებს მათ.

ამრიგად, «ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიის მეტად საგულისხმო გამოცდილება» მეტყველებს ბუნდის **წინააღმდეგ**, ძველი «ისკრის» სასარგებლოდ. ფედერალიზმმა ავსტრიის პარტიაში გამოიწვია ყოვლად უმსგავსი სეპარატიზმი, მუშათა მოძრაობის ერთიანობის დარღვევა.

ზემოთ ჩვენ დავინახეთ, რომ «რუსეთის პრაქტიკაც» ამასვე მოწმობს. ბუნდელმა სეპარატისტებმა, ისევე როგორც ჩეხებმა, კავშირი გაწყვიტეს საერთო, რუსეთის სოციალ-დემოკრატიასთან. რაც შეეხება კავშირებს, ბუნდის კავშირებს, ისინი თავიდანვე მოწყობილი იყვნენ ეროვნების საფუძველზე, ე. ი. მოწყვეტილი იყვნენ სხვა ეროვნებათა მუშებს.

სრული განკერძოება, სრული გათიშვა — აი რას გვიჩვენებს ფედერალიზმის «რუსული პრაქტიკა».

გასაკვირველი არ არის, რომ ასეთი ვითარება გავლენას ახდენს მუშებზე სოლიდარობის გრძნობის შესუსტებისა და

* იხ. «Dokumente des Separatismus»-ში სტატიები ვანეკის 141 ბროშურიდან, გვ. 29.

დემორალიზაციის მხრივ, ამასთან ეს უკანასკნელი ფეხს იკიდებს ბუნდშიც. მხედველობაში გვაქვს ებრაელი და პოლონელი მუშების უფრო და უფრო გახშირებული შეტაკებანი უმუშევრობის ნიადაგზე. აი რა სიტყვები გაისმოდა ამის შესახებ ბუნდის IX კონფერენციაზე:

«...პოლონელი მუშები, რომლებიც ჩვენ გვაძევებენ, ჩვენ მიგვაჩნია დამრბევლებად, ყვითლებად, მხარს არ ვუჭერთ მათს გაფიცვებს, ვშლით ამ გაფიცვებს. მეორეც, გაძევებაზე გაძევებითვე ვუპასუხებთ: ფაბრიკებში ებრაელი მუშების არდაშვების პასუხად ჩვენ არ ვუშვებთ პოლონელ მუშებს ხელის დაზგებთან... **თუ ეს საქმე ჩვენ არ ავიღეთ ხელში, მუშები სხვებს გაჰყვებიან»** * (ხაზგასმა ჩვენია. ი. სტ.).

ასე ლაპარაკობენ სოლიდარობის შესახებ ბუნდის კონფერენციაზე.

«გამიჯვნასა» და «განკერძოებაში» ამაზე შორს წასვლა აღარ შეიძლება. ბუნდმა მიზანს მიაღწია: იგი მიჯნავს სხვადასხვა ეროვნების მუშებს, იწვევს მათს წაჩხუბებას, შტრეიკბრეხერობას. სხვანაირად როგორ შეიძლება: «თუ ეს საქმე ჩვენ არ ავიღეთ ხელში, **მუშები სხვებს გაჰყვებიან»**...

მუშათა მოძრაობის დეზორგანიზაცია, სოციალ-დემოკრატიის რიგების დემორალიზაცია — აი სად მივყავართ ბუნდის ფედერალიზმს.

ამრიგად, კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის იდეა, ის ატმოსფერო, რომელსაც იგი ქმნის, კიდევ უფრო მავნე აღმოჩნდა რუსეთში, ვიდრე ავსტრიაში.

VI

კავკასიელები, ლიკვიდატორთა კონფერენცია

ზემოთ ჩვენ ვილაპარაკეთ კავკასიელი სოციალ-დემოკრატების ერთი ნაწილის მერყეობაზე, იმ ნაწილისა, რომელმაც ვერ გაუძლო ნაციონალისტურ «სენს». ეს

* იხ. «ბუნდის IX კონფერენციის ანგარიში», გვ. 19.

მერყეობა იმით გამოიხატა, რომ ხსენებული სოციალ-დემოკრატები — თუმცა ეს მეტად უცნაურია — ბუნდის კვალს გაჰყვნენ და კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია აღიარეს.

საოლქო ავტონომია მთელი კავკასიისათვის და კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია კავკასიის შემადგენლობაში შემავალი ერებისათვის, — ასე აყალიბებენ თავიანთ მოთხოვნას ეს სოციალ-დემოკრატები, რომლებიც, აქვე უნდა ითქვას, რუს ლიკვიდატორებს ემხრობიან.

მოვუსმინოთ მათს აღიარებულ ლიდერს, საკმაოდ ცნობილ ნ.-ს.

«ყველამ იცის, რომ კავკასია დიდათ განსხვავდება შიდა გუბერნიებისაგან როგორც მცხოვრებთა გვარ-ტომობით, ისე ტერიტორიით და სამიწათმოქმედო კულტურით. ასეთი ქვეყნის ამუშავება და ნივთიერათ განვითარება მოითხოვს ადგილობრივ მუშაკებს, მცოდნეთ ადგილობრივი თვისებების და მიჩვეულთ ადგილობრივ ჰავასა და კულტურას. ყველა კანონები, რომელთა მიზანი იქნება ადგილობრივი ტერიტორიის ექსპლოატაცია, უნდა იცემოდეს ადგილობრივ და ტარდებოდეს ადგილობრივი ძალებით. მაშასადამე, კავკასიის თვითმართველობის ცენტრალური ორგანოს კომპენტენციას შეადგენს კანონმდებლობა ადგილობრივ საჭიროებებზე... ამნაირათ, კავკასიის ცენტრის საქმეა ადგილობრივი კანონმდებლობა, ე. ი. გამოცემა ისეთი კანონების, რომელთა საგანი იქნება ადგილობრივი ტერიტორიის გამოყენება, მისი მოვლა-პატრონობა და ქვეყნის ნივთიერათ აყვავება» *.

ამრიგად — კავკასიის საოლქო ავტონომია.

თუ უყურადღებოდ დავტოვებთ ნ.-ს დასაბუთებას, რაც რამდენადმე აბნეული და დაულაგებელია, უნდა ვაღიაროთ, რომ მისი დასკვნა სწორია. კავკასიის საოლქო ავტონომია, საერთო-სახელმწიფო კონსტიტუციის ფარგლებში მოქმედი, რასაც არც ნ. უარყოფს, — მართლაც აუცილებელია კავკასიის შემადგენლობისა და საყოფაცხოვრებო

* იხ. ქართული გაზეთი «ჩვენი ცხოვრება» 142, 1912 წ., № 12.

პირობების თავისებურებათა გამო. ამას აღიარებს რუსეთის სოციალ-დემოკრატიაც, რომელმაც — II ყრილობაზე გამოაცხადა «საოლქო თვითმმართველობა იმ განაპირა მხარეებისათვის, რომლებიც თავიანთი საყოფაცხოვრებო პირობებით და მოსახლეობის შემადგენლობით განსხვავდებიან საკუთრივ რუსული ოლქებისაგან».

ამ მუხლს განსახილველად II ყრილობას რომ უდგენდა, მარტოვი მას იმით ასაბუთებდა, რომ «რუსეთის უზარმაზარი სივრცე და ჩვენი ცენტრალიზებული მმართველობის გამოცდილება საბაბს გვაძლევს საჭიროდ და მიზანშეწონილად ჩავთვალოთ საოლქო თვითმმართველობის არსებობა ისეთი დიდი ერთეულებისათვის, როგორიცაა ფინეთი, პოლონეთი, ლიტვა და კავკასია».

მაგრამ აქედან ის გამომდინარეობს, რომ საოლქო **თვითმმართველობა** უნდა გავიგოთ როგორც საოლქო **ავტონომია.**

მაგრამ **ნ.** უფრო შორს მიდის. მისი აზრით, კავკასიის საოლქო ავტონომია «საკითხის მხოლოდ ერთ მხარეს» ეხება.

«აქამდის ჩვენ ვლაპარაკობდით ადგილობრივი ცხოვრების მხოლოდ ნივთიერ ვითარებაზე. მაგრამ ქვეყნის ეკონომიურად განვითარებას ხელს უწყობს არა მარტო ეკონომიური საქმიანობა, არამედ სულიერი ანუ კულტურულიც»... «კულტურულად გაძლიერებული ერი ძლიერია ეკონომიურ სფეროშიაც»... «ხოლო ერს კულტურულად განვითარება შეუძლია მხოლოდ ეროვნულ ენაზე»... «ამიტომ ყველა ის კითხვები, რომელნიც შეკავშირებულია სამშობლო ენასთან, არის კითხვები ნაციონალურ-კულტურული. ასეთია კითხვები სწავლა-განათლების, მართლმსაჯულების, ეკლესიის, ლიტერატურის, ხელოვნების, მეცნიერების, თეატრის და სხ. და სხ. თუ ქვეყნის ნივთიერად აღორძინების საქმე ადგილობრივ ერებს აერთიანებს და საერთო უღელში აბამს, ნაციონალურ-კულტურული საქმე კი მათ ერთი მეორისაგან აშორებს და თვითეულს განსაკუთრებითი სამოქმედო ასპარეზს უფარგლავს. პირველნაირი საქმიანობა დაკავშირებულია განსაზღვრულ ტერიტორიასთან»... «სულ სხვაა ნაციონალურ-კულტურული საქმეები.

ესენი დაკავშირებულია არა განსაზღვრულ ტერიტორიასთან, არამედ განსაზღვრული ერის არსებობასთან. ქართული ენის სვე-ბედი ერთნაირათ აინტერესებს ქართველს, სადაც უნდა ცხოვრობდეს ის. თქმა იმის, რომ ქართული კულტურა მარტო საქართველოში მცხოვრებ ქართველთ ეხებაო — დიდი სიბრიყვე იქნება. ავიღოთ მაგ. სომხის ეკლესია. მის მართვა-გამგეობის საქმეში მონაწილეობას იღებს სხვადასხვა კუთხის და სახელმწიფოს სომხები. აქ ტერიტორია არავითარ როლს არ თამაშობს. ანდა ქართული მუზეუმის შექმნაში დაინტერესებულია როგორც თფილისელი ქართველი, ისე ბაქოელი, ჭუთათური, პეტერბურგელი და სხ. მაშასადამე ყველა ნაციონალურ-კულტურულ საქმეთა მეთაურობა, პატრონობა და სასურველათ წაყვანა უნდა ეკუთვნოდეს თვით დაინტერესებულ ერს. ჩვენ ვაღიარებთ კავკასიის ერთა ნაციონალურ-კულტურულ ავტონომიას» *.

მოკლედ: რადგან კულტურა ტერიტორია არ არის, ხოლო ტერიტორია კულტურა არ არის, ამიტომ საჭიროა კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია. ესაა და ეს, რის თქმაც კი შეუძლია ნ.-ს ამ ავტონომიის სასარგებლოდ.

ჩვენ აქ კიდევ აღარ შევეხებით ნაციონალურ-კულტურულ ავტონომიას საერთოდ: ზემოთ უკვე ვილაპარაკეთ მის უარყოფით ხასიათზე. გვინდა მხოლოდ აღვნიშნოთ, რომ კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია, რომელიც უვარგისია საერთოდ, კიდევ უფრო უაზრო და სულელურია კავკასიის პირობების თვალსაზრისით.

და აი რატომ.

კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია გულისხმობს ცოტად თუ ბევრად განვითარებულ ეროვნებებს, განვითარებული კულტურით, ლიტერატურით. უამპირობებოდ ეს ავტონომია ყოველგვარ აზრს კარგავს, უაზრობად იქცევა. მაგრამ კავკასიაში არიან მთელი რიგი ხალხები, რომელთაც პრიმიტიული კულტურა, განსაკუთრებული ენა აქვთ, მაგრამ მოკლებული არიან მშობლიურ ლიტერატურას. ეს ხალხები, ამას გარდა გარდამავალი არიან, ნაწილობრივ

* იხ. ქართული გაზეთი «ჩვენი ცხოვრება», 1912 წ., № 12.

ასიმილაციას განიცდიან, ნაწილობრივ უფრო ვითარდებიან. როგორ მივუყენოთ მათ კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია? რა ვუყოთ ასეთ ხალხებს? როგორ «მოვაწყოთ» ისინი ცალკეულ კულტურულ-ნაციონალურ კავშირებად, რასაც კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია უეჭველად გულისხმობს?

რა ვუყოთ მეგრელებს, აფხაზებს, აჭარლებს, სვანებს, ლეკებს და სხვ., რომლებიც სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობენ, მაგრამ თავიანთი ლიტერატურა კი არა აქვთ? რა ერებს მივაკუთვნოთ ისინი? შესაძლებელია თუ არა მათი «მოწყობა» ნაციონალურ კავშირებად? რა «კულტურული საქმეების» გარშემო «მოვაწყოთ» ისინი?

რა ვუყოთ ოსებს, რომელთაგან ამიერკავკასიელი ოსები ასიმილირდებიან (მაგრამ ჯერ კიდევ როდი არიან ასიმილირებულნი) ქართველების მიერ, ხოლო წინაკავკასიელნი ნაწილობრივ ასიმილირდებიან რუსების მიერ, ნაწილობრივ კი განვითარებას განაგრძობენ და თავიანთ ლიტერატურას ქმნიან? როგორ «მოვაწყოთ» ისინი ერთიან ნაციონალურ კავშირად?

რომელ ნაციონალურ კავშირს მივაკუთვნოთ აჭარლები, რომლებიც ქართულ ენაზე ლაპარაკობენ, მაგრამ თურქული კულტურით ცხოვრობენ და ისლამის რჯულს აღიარებენ? ხომ არ «მოვაწყოთ» ისინი ქართველებისაგან განცალკევებულად **რელიგიური საქმეების ნიადაგზე** და ქართველებთან ერთად **სხვა კულტურული საქმეების ნიადაგზე?** ანდა ქობულეთლები? ანდა ინგუშები? ანდა ინგილოები?

ეს რა ავტონომიაა, მთელ რიგ ხალხებს სიიდან რომ რიცხავს?

არა, ეს არ არის ნაციონალური საკითხის გადაჭრა, — ეს მოცლილი კაცის ფანტაზიის ნაყოფია.

მაგრამ დავუშვათ დაუშვებელი და წარმოვიდგინოთ, რომ ჩვენი **ნ.-ს** ნაციონალურ-კულტურული ავტონომია

განხორციელდა. რას გამოიწვევს იგი, რა შედეგებს მოგვცემს? ავიღოთ, მაგალითად, ამიერკავკასიელი თათრები მათი წერა-კითხვის მცოდნეობის მინიმალური პროცენტით, მათი სკოლებით, რომელთა სათავეში ყოვლისშემძლე მოლები დგანან, მათი კულტურით, რომელიც რელიგიური სულით არის გაჟღენთილი... ადვილი გასაგებია, რომ მათი «მოწყობა» კულტურულ-ნაციონალურ კავშირად — ეს იმას ნიშნავს, რომ მათ სათავეში ჩავუყენოთ მოლები, ეს იმას ნიშნავს, რომ ისინი საჯიგნად ხელში ჩავუგდოთ რეაქციონერ მოლებს, ეს იმას ნიშნავს, რომ შევქმნათ ახალი ბასტიონი თათართა მასების სულიერი დამონებისათვის მათი უბოროტესი მტრის მიერ.

მაგრამ რა დროიდან დაიწყეს სოციალ-დემოკრატებმა რეაქციონერების წისქვილზე წყლის მიშვება?

ამიერკავკასიელი თათრების განცალკევება კულტურულ-ნაციონალურ კავშირად, რომელიც მასებს უბოროტესი რეაქციონერების მონობაში ჩააგდებს, — ნუთუ ამაზე უკეთესი ვერაფერი «გამოაცხადეს» კავკასიელმა ლიკვიდატორებმა?..

არა, ეს არ არის ნაციონალური საკითხის გადაჭრა.

ნაციონალური საკითხი კავკასიაში შეიძლება გადაიჭრას მხოლოდ **იმ მიმართულებით, რომ დაგვიანებული ერები და ხალხები უმაღლესი კულტურის საერთო კალაპოტში მოვაქციოთ.** მხოლოდ ასეთი გადაწყვეტა შეიძლება იყოს პროგრესული და სოციალ-დემოკრატიისათვის მისაღები. კავკასიის საოლქო ავტონომია სწორედ იმიტომ არის მისაღები, რომ იგი დაგვიანებულ ერებს აბამს საერთო კულტურულ განვითარებაში, იგი ეხმარება მათ მოიშორონ ვიწრო-ნაციონალური კარჩაკეტილობის ნაჭუჭი, იგი წინ ეწევა მათ და უადვილებს უმაღლესი კულტურის სიკეთეთ მისწვდნენ. ხოლო კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია პირდაპირ საწინააღმდეგო მიმართულებით მოქმედებს,

ვინაიდან იგი ძველ ნაჭუჭებში ამწყვდევს ერებს, აჩერებს მათ კულტურის განვითარების დაბალ საფეხურებზე, ხელს უშლის მათ კულტურის უმაღლეს საფეხურებზე ავიდნენ.

ამით ნაციონალური ავტონომია აქარწყლებს საოლქო ავტონომიის დადებით მხარეებს, ნულად აქცევს მას.

სწორედ ამიტომაა უვარგისი ავტონომიის ის შერეული ტიპიც — ნაციონალურ-კულტურული და საოლქო ავტონომიის შეხამებით, — რომელსაც **ნ.** აყენებს. ეს ანტიბუნებრივი შეხამება კი არ აუმჯობესებს, არამედ აუარესებს საქმეს, ვინაიდან, გარდა იმისა, რომ დაგვიანებული ერების განვითარებას აფერხებს, იგი საოლქო ავტონომიას ნაციონალურ კავშირებად ორგანიზებული ერების შეტაკებათა ასპარეზადაც აქცევს.

ამრიგად, საერთოდ უვარგისი კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია კავკასიაში უაზრო რეაქციულ წამოწყებად გადაიქცეოდა.

ასეთია **ნ.**-ს და მისი კავკასიელი თანამოაზრეების კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია.

გადადგამენ თუ არა კავკასიელი ლიკვიდატორები «ნაბიჯს წინ» და გაჰყვებიან თუ არა ბუნდს ორგანიზაციულ საკითხშიც — ამას მომავალი გვიჩვენებს. აქამდე სოციალ-დემოკრატიის ისტორიაში ორგანიზაციული ფედერალიზმი ყოველთვის წინ უსწრებდა ნაციონალურ ავტონომიას პროგრამაში. ავსტრიელი სოციალ-დემოკრატები უკვე 1897 წლიდან ატარებდნენ ორგანიზაციულ ფედერალიზმს და მხოლოდ ორი წლის შემდეგ (1899) მიიღეს მათ ნაციონალური ავტონომია. ბუნდელები პირველად 1901 წელს ალაპარაკდნენ გარკვეულად ნაციონალურ ავტონომიაზე, მაშინ როდესაც ორგანიზაციულ ფედერალიზმს პრაქტიკულად უკვე 1897 წლიდან მიმართავდნენ.

კავკასიელმა ლიკვიდატორებმა საქმე ბოლოდან, ნაციონალური ავტონომიით დაიწყეს. თუ ისინი შემდეგშიც ბუნდის

კვალს გაჰყვებიან, მათ მოუხდებათ წინასწარ დაანგრიონ მთელი ახლანდელი ორგანიზაციული შენობა, აგებული ჯერ კიდევ 90-იანი წლების დასასრულს ინტერნაციონალობის საფუძველზე.

მაგრამ რამდენადაც ადვილი იყო მიღება მუშებისათვის ჯერ კიდევ გაუგებარი ნაციონალური ავტონომიისა, იმდენადვე ძნელი იქნება წლობით ნაგები შენობის დანგრევა, რომელიც კავკასიის ყველა ეროვნების მუშებს ასე სათუთად და მზრუნველობით უშენებიათ. საკმარისია ამ ჰეროსტრატესებურ წამოწყებას შეუდგნენ, რომ მუშებს თვალი აეხილოთ და კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის ნაციონალისტური დედაარსი შეიგნონ.

თუ კავკასიელები ნაციონალურ საკითხს ჩვეულებრივი წესით, ზეპირი კამათისა და ლიტერატურული დისკუსიის გზით წყვეტენ, ლიკვიდატორების სრულიად რუსეთის კონფერენციამ სულ არაჩვეულებრივი წესი გამოიგონა. იოლი და უბრალო წესი. ყური უგდეთ:

«მოისმინა რა კავკასიის დელეგაციის მოხსენება... ნაციონალურ-კულტურული ავტონომიის მოთხოვნის წამოყენების საჭიროების შესახებ, კონფერენცია არსებითად არ გამოთქვამს თავის აზრს ამ მოთხოვნის გამო, ოღონდ აღნიშნავს, რომ ასეთი განმარტება პროგრამის იმ პუნქტისა, რომელიც თვითეული ეროვნების თვით-გამორკვევის უფლებას აღიარებს, ამ პროგრამის ზუსტ აზრს არ ეწინააღმდეგება».

ამრიგად, უწინარეს ყოვლისა — «არსებითად არ გამოთქვა აზრი ამ» საკითხზე, შემდეგ კი — «აღნიშნო». ორიგინალური მეთოდია...

მერე-და, რას «აღნიშნავს» ეს ორიგინალური კონფერენცია?

იმას, რომ ნაციონალურ-კულტურული ავტონომიის «მოთხოვნა» «არ ეწინააღმდეგება ზუსტ აზრს» პროგრამისას, რომელიც ერთა თვითგამორკვევის უფლებას აღიარებს.

გავარჩიოთ ეს დებულება.

თვითგამორკვევის პუნქტი ერების უფლებებზე ლაპარაკობს. ამ პუნქტის მიხედვით ერებს აქვთ არა მარტო ავტონომიის, არამედ გამოყოფის უფლებაც. ლაპარაკია **პოლიტიკურ** თვითგამორკვევაზე. ვისი მოტყუება უნდოდათ ლიკვიდატორებს, როცა ისინი ცდილობდნენ წაღმა-უკუღმა განემარტათ მთელ საერთაშორისო სოციალ-დემოკრატიაში დიდი ხნიდან დადგენილი ეს უფლება ერთა პოლიტიკური თვითგამორკვევისა?

ან, შეიძლება, ლიკვიდატორებმა იწყონ თავდაძვრენა და ამოეფარონ სოფიზმს: კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია ერთა უფლებებს «არ ეწინააღმდეგებაო»? ესეც იგი, თუ ამა თუ იმ სახელმწიფოს ყველა ერი თანახმა იქნება მოეწყოს კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის საფუძველზე, მაშინ მათ, ამა თუ იმ ერების კრებულს, ამის სრული უფლება აქვთ, და არავის არ შეუძლია **ძალდატანებით თავს მოახვიოს** მათ პოლიტიკური ცხოვრების სხვა ფორმა. ახალიც არის და ჰკვიანურიც. ხომ არ უნდა დავუმატოთ, რომ, საერთოდ თუ ვიტყვით, ერებს უფლება აქვთ გააუქმონ თავიანთი კონსტიტუცია, შემოიღონ მის ნაცვლად თვითნებობის სისტემა, დაუბრუნდნენ ძველ წესწყობილებას, ვინაიდან ერებს, და მხოლოდ თვითონ ერებს, აქვთ უფლება გადაწყვიტონ თავიანთი საკუთარი ბედი. ვიმეორებთ: ამ აზრით არც კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია და არც რომელიმე ნაციონალური რეაქციულობა «არ ეწინააღმდეგება» **ერთა უფლებებს**.

ამის თქმა ხომ არ უნდოდა პატივსადებ კონფერენციას?

არა, ამის თქმა არ უნდოდა. კონფერენცია პირდაპირ ამბობს, რომ კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია «არ ეწინააღმდეგება» არა ერთა უფლებებს, არამედ **პროგრამის «ზუსტ აზრს»**. აქ ლაპარაკია პროგრამაზე, და არა ერთა უფლებებზე.

ეს გასაგებიცაა. ლიკვიდატორების კონფერენციისათვის რომელიმე ერს რომ მიემართა, კონფერენციას შეეძლო პირდაპირ აღენიშნა, რომ ერს აქვს კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის უფლება. მაგრამ კონფერენციას მიმართა არა ერმა, არამედ კავკასიელი სოციალ-დემოკრატების, მართალია, ცუდი სოციალ-დემოკრატების, მაგრამ მაინც სოციალ-დემოკრატების «დელეგაციამ». და ისინი ეკითხებოდნენ არა ერთა უფლებებზე, არამედ იმაზე, ხომ არ ეწინააღმდეგება კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია **სოციალ-დემოკრატიის პრინციპებს**, ხომ არ «ეწინააღმდეგება» იგი **სოციალ-დემოკრატიის პროგრამის «ზუსტ აზრს»?**

ამრიგად, **ერთა უფლებები და სოციალ-დემოკრატიის პროგრამის «ზუსტი აზრი»** ერთი და იგივე არ ყოფილა.

ცხადია, არის ისეთი მოთხოვნებიც, რომლებიც ერთა უფლებებს არ ეწინააღმდეგებიან, მაგრამ შეიძლება პროგრამის «ზუსტ აზრს» ეწინააღმდეგებოდნენ.

მაგალითი. სოციალ-დემოკრატების პროგრამაში არის პუნქტი სარწმუნოების თავისუფლების შესახებ. ამ პუნქტის მიხედვით პირთა ყოველ ჯგუფს **უფლება აქვს** აღიაროს რომელი რელიგიაც სურს: კათოლიციზმი, მართლმადიდებლობა და ა. შ. სოციალ-დემოკრატია იბრძოლებს ყოველგვარი რელიგიური რეპრესიების წინააღმდეგ, მართლმადიდებელთა, კათოლიკეთა და პროტესტანტთა დევნის წინააღმდეგ. მერე, განა ეს იმას ნიშნავს, რომ კათოლიციზმი და პროტესტანტიზმი და ა. შ. პროგრამის «ზუსტ აზრს არ ეწინააღმდეგებიან»? არა, არ ნიშნავს. სოციალ-დემოკრა-

ტია ყოველთვის პროტესტით შეხვდება კათოლიციზმისა და პროტესტანტიზმის დევნას, იგი ყოველთვის დაიცავს ერთა უფლებას — ალიარონ რომელი რელიგიაც სურთ, მაგრამ ამავე დროს იგი, პროლეტარიატის სწორად გაგებული ინტერესების დასაცავად, აგიტაციას გასწევს კათოლიციზმის წინააღმდეგაც, პროტესტანტიზმის წინააღმდეგაც და მართლმადიდებლობის წინააღმდეგაც, რათა გამარჯვება მოუპოვოს სოციალისტურ მსოფლმხედველობას.

და იგი ასე მოიქცევა იმიტომ, რომ პროტესტანტიზმი, კათოლიციზმი, მართლმადიდებლობა და სხვ., უეჭველად, «ეწინააღმდეგებიან» პროგრამის «ზუსტ აზრს», ე. ი. პროლეტარიატის სწორად გაგებულ ინტერესებს.

იგივე უნდა ითქვას თვითგამორკვევის შესახებ. ერებს უფლება აქვთ მოეწყონ თავიანთი სურვილისამებრ, მათ უფლება აქვთ შეინარჩუნონ ყოველი თავიანთი ნაციონალური დაწესებულება, საზიანოც და სასარგებლოც, — არავის არ შეუძლია (არა აქვს უფლება!) **ძალდატანებით** ჩაერიოს ერების ცხოვრებაში. მაგრამ ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ სოციალ-დემოკრატია არ იბრძოლებს, აგიტაციას არ გასწევს ერის საზიანო დაწესებულებათა წინააღმდეგ, ერის მიზანშეუწონელ მოთხოვნათა წინააღმდეგ. პირიქით, სოციალ-დემოკრატია ვალდებულია გასწიოს ასეთი აგიტაცია და გავლენა მოახდინოს ერთა ნებაზე ისე, რომ ერები მოეწყონ იმ ფორმით, რომელიც ყველაზე მეტად შეესაბამება პროლეტარიატის ინტერესებს. სწორედ ამიტომ იგი, ერთა თვითგამორკვევის უფლებისათვის რომ იბრძოლებს, ამავე დროს აგიტაციას გასწევს, ვთქვათ, **თათრების** გამოყოფის წინააღმდეგაც და კავკასიის ერების კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის წინააღმდეგაც, ვინაიდან ერთიც და მეორეც, მართალია, არ ეწინააღმდეგება ამ ერების **უფლებებს**, მაგრამ ეწინააღმდეგება **პროგრამის «ზუსტ აზრს»**, ე. ი. კავკასიის პროლეტარიატის ინტერესებს.

ცხადია, «ერთა უფლებები» და პროგრამის «ზუსტი აზრი» ორი სრულიად სხვადასხვა სფეროა. მაშინ როდესაც პროგრამის «ზუსტი აზრი» გამოხატავს პროლეტარიატის ინტერესებს, ამ უკანასკნელის პროგრამაში მეცნიერულად ჩამოყალიბებულს, — ერთა უფლებები შეიძლება რომელიც უნდა იყოს კლასის — ბურჟუაზიის, არისტოკრატიის, სამღვდელოების და სხვ. ინტერესებს გამოხატავდნენ, იმისდა მიხედვით, თუ რა ძალა და გავლენა აქვთ ამ კლასებს. იქ მარქსისტის **მოვალეობებია,** აქ — სხვადასხვა კლასისაგან შემდგარ ერთა **უფლებები**. ერთა უფლებები და სოციალ-დემოკრატიზმის პრინციპები შეიძლება ისევე «ეწინააღმდეგებოდნენ» ან არ «ეწინააღმდეგებოდნენ» ერთიმეორეს, როგორც, ვთქვათ, ხეოფსის პირამიდა — ლიკვიდატორების ყბადაღებულ კონფერენციას. მათი ერთმანეთთან შედარება საერთოდ შეუძლებელია.

მაგრამ აქედან ის გამომდინარეობს, რომ პატივსადებმა კონფერენციამ სრულიად შეუწყნარებლად აურია ერთმანეთში ორი სრულიად სხვადასხვა რამ. გამოვიდა არა ნაციონალური საკითხის გადაწყვეტა, არამედ უაზრობა, რომლის მიხედვით ერთა უფლებები და სოციალ-დემოკრატიის პრინციპები ერთმანეთს «არ ეწინააღმდეგებიან», — მაშასადამე, ერთა ყოველი მოთხოვნა შეიძლება შეუთავსდეს პროლეტარიატის ინტერესებს, მაშასადამე, არც ერთი მოთხოვნა ერებისა, რომლებიც თვითგამორკვევისაკენ მიისწრაფიან, პროგრამის «ზუსტი აზრის საწინააღმდეგო» არ იქნება!

ლოგიკა არ შეიბრალეს...

სწორედ ამ უაზრობის ნიადაგზე წარმოიშვა ლიკვიდატორთა კონფერენციის ის ამიერიდან ცნობილი დადგენილება, რომლის მიხედვით ნაციონალურ-კულტურული ავტონომიის მოთხოვნა პროგრამის «ზუსტ აზრს არ ეწინააღმდეგება».

მაგრამ ლიკვიდატორთა კონფერენცია მარტო ლოგიკის კანონებს როდი არღვევს.

კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის დადასტურებით იგი არღვევს თავის მოვალეობასაც რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის წინაშე. იგი სრულიად გარკვევით არღვევს პროგრამის «ზუსტ აზრს», ვინაიდან ცნობილია, რომ II ყრილობამ, რომელმაც პროგრამა მიიღო, **გადაჭრით უარყო** კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია. აი რა ითქვა ამის გამო ამ ყრილობაზე:

«გოლდბლატი (ბუნდელი): ...მე საჭიროდ მიმაჩნია შეიქმნას განსაკუთრებული დაწესებულებანი, რომლებიც უზრუნველყოფენ ეროვნებათა კულტურული განვითარების თავისუფლებას, და ამიტომ წინადადება შემომაქვს, რომ § 8-ს დაემატოს — **«და შექმნა დაწესებულებებისა, რომლებიც კულტურული განვითარების სრული თავისუფლების გარანტიას მისცემენ მათ»** (ეს, როგორც ვიცით, კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის ბუნდელთა ფორმულირებაა. **ი. სტ.**).

მარტინოვი აღნიშნავს, რომ საერთო დაწესებულებები ისე უნდა მოეწყოს, რომ მათ კერძო ინტერესებიც უზრუნველყონ. არ შეიძლება შეიქმნას არავითარი **განსაკუთრებული** დაწესებულება, რომელიც ეროვნების კულტურული განვითარების თავისუფლებას უზრუნველყოფდეს.

ეგოროვი: ეროვნების საკითხში შეგვიძლია მხოლოდ უარყოფითი წინადადებანი მივიღოთ, ე. ი. ჩვენ ეროვნების ყოველგვარი შევიწროების წინააღმდეგნი ვართ. მაგრამ ჩვენ, როგორც სოციალ-დემოკრატებს, არაფერი გვესაქმება, განვითარდება თუ არა ესა თუ ის ეროვნება როგორც ასეთი. ეს სტიქიური პროცესის საქმეა.

კოლცოვი: ბუნდის დელეგატებს ყოველთვის წყინთ, როცა მათს ნაციონალიზმზე ჩამოვარდება ლაპარაკი. ამავე დროს კი ის შესწორება, რომელიც ბუნდის დელეგატმა შეიტანა, აშკარა ნაციონალისტური ხასიათისაა. ჩვენგან აშკარა შეტევითს ზომებს მოითხოვენ იმ ეროვნებათა დასაცავადაც კი, რომლებიც გადაშენების გზაზე დგანან».

...შედეგად **«გოლდბლატის შესწორება უარყოფილია უმრავლესობის მიერ სამი ხმის წინააღმდეგ».**

ამრიგად, ცხადია, რომ ლიკვიდატორების კონფერენცია პროგრამის «ზუსტი აზრის წინააღმდეგ» წავიდა. მან პროგრამა დაარღვია.

ახლა ლიკვიდატორები თავის გამართლებას ცდილობენ, რისთვისაც იმოწმებენ სტოკჰოლმის ყრილობას, რომელმაც თითქოს დაადასტურა კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია. ასე, მაგალითად, ვლ. კოსოვსკი წერს:

«როგორც ცნობილია, სტოკჰოლმის ყრილობაზე მიღებული ხელშეკრულებით ბუნდს უფლება მიეცა შეენარჩუნებინა თავისი ნაციონალური პროგრამა (სანამ ნაციონალური საკითხი საერთო-პარტიულ ყრილობაზე გადაწყდებოდა). ამ ყრილობამ აღიარა, რომ ნაციონალურ-კულტურული ავტონომია ყოველ შემთხვევაში საერთო-პარტიულ პროგრამას არ ეწინააღმდეგება» *.

მაგრამ ლიკვიდატორების ცდები ამაოა. სტოკჰოლმის ყრილობას არც კი უფიქრია ბუნდის პროგრამის დადასტურება — იგი მხოლოდ იმას დათანხმდა, რომ საკითხი დროებით ღიად დარჩენილიყო. მამაც კოსოვსკის სითამამე არ ეყო სრული სიმართლე ეთქვა. მაგრამ ფაქტები თავისთავად მეტყველებენ. აი ეს ფაქტები:

«შესწორება შემოაქვს გალინს: «ნაციონალური პროგრამის საკითხი **ღიად რჩება, რადგან** ყრილობას იგი **არ განუხილავს**». **(მომხრე** — 50 ხმა, **წინააღმდეგი** — 32).

ხმა. რას ნიშნავს — ღიად?

თავმჯდომარე. როცა ვამბობთ, რომ ნაციონალური საკითხი ღიად რჩება, ეს იმას ნიშნავს, რომ ბუნდს შემდგომ ყრილობამდე შეუძლია ძალაში დატოვოს თავისი გადაწყვეტილება ამ საკითხზე» ** (ხაზგასმა ჩვენია. ი. სტ.).

როგორც ხედავთ, ყრილობას ბუნდის ნაციონალური პროგრამის საკითხი არც კი «განუხილავს» — მან მხოლოდ

---

* იხ. «ნაშა ზარია» 1912 წ., № 9 — 10, გვ. 120.

** იხ. «ნაშე სლოვო» № 8, 1906 წ., გვ. 53.

«ღიად» დატოვა იგი და თვით ბუნდს მიანება გადაეწყვიტა თავისი პროგრამის ბედი შემდგომ საერთო ყრილობამდე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ: სტოკჰოლმის ყრილობამ თავი აარიდა საკითხს, როცა არ მოგვცა კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის შეფასება არც ერთი, არც მეორე მხრით.

ამავე დროს, ლიკვიდატორების კონფერენცია სრულიად გარკვეულად იძლევა საქმის შეფასებას, მისაღებად ცნობს კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომიას და ადასტურებს მას პარტიის პროგრამის სახელით.

განსხვავება თვალში გვეცემა.

ამრიგად, ლიკვიდატორების კონფერენციამ, მიუხედავად ყოველგვარი ფანდებისა, ერთი ნაბიჯითაც ვერ წასწია წინ ნაციონალური საკითხი.

ბუნდისა და კავკასიელი ნაციონალ-ლიკვიდატორების წინაშე ლაქუცი — ეი ყველაფერი, რის უნარიც ამ კონფერენციამ გამოიჩინა.

VII

ნაციონალური საკითხი რუსეთში

ჩვენ დაგვრჩენია დავსახოთ ნაციონალური საკითხის დადებითი გადაწყვეტა.

ჩვენ გამოვდივართ იქიდან, რომ საკითხი შეიძლება გადაწყდეს მხოლოდ იმ მომენტთან განუყრელად დაკავშირებით, რომელსაც რუსეთი განიცდის.

რუსეთი იმყოფება გარდამავალ ხანაში, როდესაც «ნორმალური», «კონსტიტუციური» ცხოვრება ჯერ კიდევ არ დამყარებულა, როდესაც პოლიტიკური კრიზისი ჯერ კიდევ არ გადაწყვეტილა. ქარიშხალთა და «გართულებათა» დღეები წინ არის. აქედან გამომდინარეობს მოძრაობა,

ახლანდელი და მომავალი, მოძრაობა, რომელიც მიზნად ისახავს სრულ დემოკრატიზაციას.

სწორედ ამ მოძრაობასთან დაკავშირებით უნდა განვიხილოთ ნაციონალური საკითხი.

ამრიგად, ქვეყნის სრული დემოკრატიზაცია, როგორც ნაციონალური საკითხის გადაწყვეტის **საფუძველი** და პირობა.

საკითხის გადაწყვეტისას უნდა გავითვალისწინოთ არა მარტო შინაგანი, არამედ საგარეო მდგომარეობაც. რუსეთი იმყოფება ევროპასა და აზიას შუა, ავსტრიასა და ჩინეთს შუა. დემოკრატიზმის ზრდა აზიაში აუცილებელია. იმპერიალიზმის ზრდა ევროპაში შემთხვევითი როდია. ევროპაში კაპიტალი გასაქანს ვეღარ პოულობს, იგი ეტანება უცხო ქვეყნებს, ეძებს ახალ ბაზრებს, იაფ მუშახელს, გამოყენების ახალ პუნქტებს. მაგრამ ეს იწვევს საგარეო გართულებებსა და ომს. არავის არ შეუძლია იმის თქმა, რომ ბალკანეთის ომი [143] გართულებათა დასასრულია და არა დასაწყისი. ამიტომ სავსებით შესაძლებელია შინაგან და საგარეო კონიუნქტურათა ისეთი შეხამება, როდესაც რუსეთის ესა თუ ის ეროვნება საჭიროდ დაინახავს დააყენოს და გადაწყვიტოს თავისი დამოუკიდებლობის საკითხი. და, რა თქმა უნდა, მარქსისტების საქმე როდია, რომ ასეთ შემთხვევებში დაბრკოლებანი შეუქმნან მას.

მაგრამ აქედან ის გამომდინარეობს, რომ რუსი მარქსისტები გვერდს ვერ აუხვევენ ერთა თვითგამორკვევის უფლებას.

ამრიგად, **თვითგამორკვევის უფლება, როგორც აუცილებელი პუნქტი** ნაციონალური საკითხის გადაწყვეტაში.

შემდეგ. რა ვუყოთ იმ ერებს, რომლებიც ამა თუ იმ **მიზეზით** მთელის ფარგლებში დარჩენას ამჯობინებენ?

ჩვენ დავინახეთ, რომ კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია უვარგისია. ჯერ **ერთი**, იგი ხელოვნური და უსიცოცხ-

ლოა, ვინაიდან გულისხმობს იმ ადამიანების ხელოვნურად თავმოყრას ერთ ერად, რომელთაც ცხოვრება, ნამდვილი ცხოვრება, აცალკევებს და სახელმწიფოს სხვადასხვა კუთხეში ისვრის. მეორეც, იგი გვეწევა ნაციონალიზმისაკენ, ვინაიდან მას მივყავართ ადამიანთა ნაციონალურ კურიებად «გამიჯვნის» თვალსაზრისისაკენ, ერთა «ორგანიზაციის» თვალსაზრისისაკენ, «ნაციონალურ თავისებურებათა» «შენარჩუნებისა» და დანერგვის თვალსაზრისისაკენ, — ეს კი ისეთი რამ არის, რაც სრულებით არ შეეფერება სოციალ-დემოკრატიას. შემთხვევითი როდია, რომ მორავიელი სეპარატისტები რეიხსრატში გამოეყვნენ გერმანელ სოციალ-დემოკრატ დეპუტატებს და გაერთიანდნენ მორავიელ ბურჟუაზიულ დეპუტატებთან ერთ, ასე ვთქვათ, მორავიის «კოლოდ». არც ის არის შემთხვევითი, რომ ბუნდელი სეპარატისტები ნაციონალიზმში ჩაეფლნენ და ქება-დიდებას ასხამენ «შაბათსა» და «ჟარგონს». სათათბიროში ჯერ კიდევ არ არიან ბუნდის დეპუტატები, მაგრამ ბუნდის რაიონში არსებობს ებრაელთა კლერიკალურ-რეაქციული თემი, რომლის «ხელმძღვანელ დაწესებულებებში» ბუნდი ჯერ-ჯერობით აწყობს ებრაელი მუშებისა და ბურჟუების «გაერთიანებას» *. ასეთია კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის ლოგიკა.

ამრიგად, **ნაციონალური** ავტონომია ვერ წყვეტს საკითხს.

მაშ სად არის გამოსავალი?

ერთადერთი სწორი გადაწყვეტაა **საოლქო** ავტონომია, ისეთი ჩამოყალიბებული ერთეულების ავტონომია, როგორიცაა პოლონეთი, ლიტვა, უკრაინა, კავკასია და ა. შ.

---

* «ბუნდის VIII კონფერენციის ანგარიში», თემის შესახებ მიღებული რეზოლუციის ბოლო ნაწილი.

საოლქო ავტონომიის უპირატესობა, უწინარეს ყოვლისა, ის არის, რომ ამ ავტონომიის დროს საქმე გვაქვს არა უტერიტორიო ფიქციასთან, არამედ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ განსაზღვრულ მოსახლეობასთან. შემდეგ, იგი არ მიჯნავს ადამიანებს ერების მიხედვით, იგი არ ამაგრებს ნაციონალურ ტიხრებს, — პირიქით, იგი ამსხვრევს ამ ტიხრებს და აერთიანებს მოსახლეობას იმისთვის, რომ გზა გაუხსნას სხვაგვარ გამიჯვნას, კლასების მიხედვით გამიჯვნას. ბოლოს, იგი შესაძლებლობას იძლევა საუკეთესოდ გამოიყენონ ოლქის ბუნებრივი სიმდიდრენი და განავითარონ მწარმოებელი ძალები ისე, რომ არ დაელოდონ საერთო ცენტრის გადაწყვეტილებებს, — ეს კი ისეთი ფუნქციებია, რაც არ ახასიათებს კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომიას.

ამრიგად, **საოლქო ავტონომია, როგორც აუცილებელი პუნქტი ნაციონალური** საკითხის გადაწყვეტაში.

უეჭველია, არც ერთი ოლქი არ წარმოადგენს მთლიან ნაციონალურ ერთგვაროვნობას, ვინაიდან თვითეულ მათგანში აქა-იქ შერეული არიან ნაციონალური უმცირესობანი. ასეთები არიან ებრაელები პოლონეთში, ლატვიელები ლიტვაში, რუსები კავკასიაში, პოლონელები უკრაინაში და ა. შ. ამიტომ შეიძლება დაიბადოს შიში, რომ უმცირესობებს დაჩაგრავენ ნაციონალური უმრავლესობანი. მაგრამ ამ შიშს საფუძველი მხოლოდ იმ შემთხვევაში აქვს, თუ ქვეყანაში ძველი წესწყობილება **რჩება**. მიეცით ქვეყანას სრული დემოკრატიზმი, — და შიშსაც ყოველგვარი ნიადაგი გამოეცლება.

წინადადებას იძლევიან — გაფანტული უმცირესობანი ერთიან ნაციონალურ კავშირად შევაკავშიროთო. მაგრამ უმცირესობებს ესაჭიროებათ არა ხელოვნური კავშირი, არამედ რეალური უფლებანი ადგილობრივ. რას მისცემს მათ ასეთი კავშირი სრული დემოკრატიზაციის **გარეშე?**

ანდა: რა აუცილებლობას წარმოადგენს ნაციონალური კავშირი სრული დემოკრატიზაციის **დროს?**

რა აღელვებს განსაკუთრებით ნაციონალურ უმცირესობას?

უმცირესობა უკმაყოფილოა არა ნაციონალური კავშირის უქონლობით, არამედ დედაენის უფლების უქონლობით. მიეცით მას საშუალება ისარგებლოს დედაენით, — და უკმაყოფილებაც თავისთავად გაქრება.

უმცირესობა უკმაყოფილოა არა ხელოვნური კავშირის უქონლობით, არამედ მშობლიური სკოლის უქონლობით. მიეცით მას ასეთი სკოლა, — და უკმაყოფილებასაც ყოველგვარი ნიადაგი გამოეცლება.

უმცირესობა უკმაყოფილოა არა ნაციონალური კავშირის უქონლობით, არამედ სინდისის (სარწმუნოების), მიმოსვლისა და სხვ. თავისუფლების უქონლობით. მიეცით მას ეს თავისუფლებანი, — და იგი უკმაყოფილო აღარ იქნება.

ამრიგად, **ნაციონალური თანასწორუფლებიანობა ყველა მისი სახით (ენა, სკოლები და სხვ.), როგორც აუცილებელი პუნქტი ნაციონალური საკითხის** გადაწყვეტაში. მაშასადამე, საჭიროა საერთო-სახელმწიფო კანონი, რომელიც მოცემული იქნება ჭვეყნის სრული დემოკრატიზაციის საფუძველზე და რომელიც აკრძალავს გამოუკლებლივ ყველა სახის ნაციონალურ პრივილეგიას და ნაციონალურ უმცირესობათა უფლებების ყოველგვარ შევიწროებას ან შეზღუდვას.

ეს და მხოლოდ ეს შეიძლება იყოს უმცირესობის უფლებათა ნამდვილი და არა ქაღალდზე არსებული გარანტია.

შეიძლება სადავოდ მივიჩნიოთ ან არ მივიჩნიოთ ლოგიკური კავშირის არსებობა ორგანიზაციულ ფედერალიზმსა და კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომიას შორის. მაგრამ არ შეიძლება დავა იმაზე, რომ ეს უკანასკნელი ხელსაყრელ ატმოსფეროს ქმნის უსაზღვრო ფედერალიზმისათვის,

რომელიც სრულ გათიშვად, სეპარატიზმად იქცევა. თუ ჩეხებმა ავსტრიაში და ბუნდელებმა რუსეთში საქმე ავტონომიით დაიწყეს, შემდეგ კი ფედერაციაზე გადავიდნენ და სეპარატიზმით დაამთავრეს, — ამაში, უეჭველია, დიდი როლი შეასრულა ნაციონალისტურმა ატმოსფერომ, რომელსაც ბუნებრივად ავრცელებს კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია. შემთხვევითი როდია, ნაციონალური ავტონომია და ორგანიზაციული ფედერაცია ხელიხელჩაკიდებულნი რომ მიდიან. ეს გასაგებიცაა. ერთიც და მეორეც მოითხოვს ეროვნებათა მიხედვით გამიჯვნას. ერთიც და მეორეც გულისხმობს ორგანიზაციას ეროვნებათა მიხედვით. მსგავსება უეჭველია. განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ იქ მიჯნავენ საერთოდ მოსახლეობას, აქ კი — ს.-დ. მუშებს.

ჩვენ ვიცით, რა მოსდევს მუშების გამიჯვნას ეროვნებათა მიხედვით. ერთიანი მუშათა პარტიის დაშლა, კავშირების დანაწილება ეროვნებათა მიხედვით, ნაციონალური შეხლა-შემოხლის გამწვავება, ნაციონალური შტრეიკბრეხერობა, სრული დემორალიზაცია სოციალ-დემოკრატიის რიგებში, — ასეთია ორგანიზაციული ფედერალიზმის შედეგები. სოციალ-დემოკრატიის ისტორია ავსტრიაში და ბუნდის საქმიანობა რუსეთში მჭევრმეტყველურად მოწმობს ამას.

ამის წინააღმდეგ ერთადერთი საშუალებაა ორგანიზება ინტერნაციონალობის საფუძვლებზე.

რუსეთის ყველა ეროვნების მუშების ადგილობრივ შეკავშირება **ერთიან** და **მთლიან** კოლექტივებად, ასეთი კოლექტივების შეკავშირება **ერთიან** პარტიად — ასეთია ამოცანა.

თავისთავად გასაგებია, რომ პარტიის ასეთი წყობა კი არ გამორიცხავს, არამედ გულისხმობს **ოლქების** ფართო ავტონომიას ერთიანი პარტიული მთელის შიგნით.

კავკასიის გამოცდილება გვიჩვენებს, თუ რაოდენ მიზანშეწონილია ორგანიზაციის ასეთი ტიპი. თუ კავკასიელებმა მოახერხეს სომეხ და თათარ მუშებს შორის ნაციონალური უთანხმოების დაძლევა, თუ მათ მოახერხეს მოსახლეობის უშიშარყოფა ხოცვა-ჟლეტისა და ერთმანეთისათვის ტყვიის დაშენის შესაძლებლობისაგან, თუ ბაქოში, ნაციონალური ჯგუფების ამ კალეიდოსკოპში, ახლა უკვე შეუძლებელია ნაციონალური შეტაკებანი, თუ იქ მოხერხდა მუშების ჩაბმა მძლავრი მოძრაობის ერთიან კალაპოტში, — ამაში უკანასკნელი როლი როდი შეასრულა კავკასიის სოციალ-დემოკრატიის ინტერნაციონალურმა წყობამ.

ორგანიზაციის ტიპი მარტო პრაქტიკულ მუშაობაზე როდი ახდენს გავლენას. იგი წარუშლელ დაღს ასვამს მუშის მთელ სულიერ ცხოვრებას. მუშა თავისი ორგანიზაციის ცხოვრებით ცხოვრობს. იგი იქ იზრდება სულიერად და იწვრთნება. და აი, თავის ორგანიზაციაში რომ ტრიალებს და იქ უცხოტომელ თავის ამხანაგებს ყოველთვის რომ ხვდება, მათთან ერთად რომ ეწევა საერთო ბრძოლას საერთო კოლექტივის ხელმძღვანელობით, — მუშა ღრმად იმსჭვალება იმ აზრით, რომ მუშები **უწინარეს ყოვლისა** ერთი კლასობრივი ოჯახის წევრები, სოციალიზმის ერთიანი არმიის წევრები არიან. ამას კი არ შეიძლება უდიდესი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა არ ჰქონდეს მუშათა კლასის ფართო ფენებისათვის.

ამიტომ ორგანიზაციის ინტერნაციონალური ტიპი წარმოადგენს ამხანაგური გრძნობების სკოლას, უდიდეს აგიტაციას ინტერნაციონალიზმის სასარგებლოდ.

ასე როდია ეროვნებათა მიხედვით ორგანიზების დროს. ეროვნების საფუძველზე რომ ეწყობიან, მუშები ნაციონალურ ნაჭუჭში იკეტებიან, ორგანიზაციული ტიხრებით ემიჯნებიან ერთმანეთს. ხაზი ესმება არა იმას, რაც **საერთოა** მუშებს შორის, არამედ იმას, რითაც ისინი ერთმანეთისაგან

განსხვავდებიან. აქ მუშა **უწინარეს ყოვლისა** თავისი ერის წევრია: ებრაელია, პოლონელი და სხვ.. გასაკვირველი როდია, რომ **ნაციონალური** ფედერალიზმი ორგანიზაციაში ნაციონალური განკერძოებულობის სულისკვეთებას ზრდის მუშებში.

ამიტომ ორგანიზაციის ნაციონალური ტიპი ნაციონალური შეზღუდულობისა და დახავსებულობის სკოლას წარმოადგენს.

ამრიგად, ჩვენს წინაშეა ორგანიზაციის ორი **პრინციპულად** განსხვავებული ტიპი: მუშების ინტერნაციონალური შეკავშირების ტიპი და მუშების ეროვნებათა მიხედვით ორგანიზაციული «გამიჯვნის» ტიპი.

ამ ორი ტიპის შერიგების ცდებს დღემდე წარმატება არ მოჰყოლია. ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიის შემარიგებლური წესდება, რომელიც 1897 წელს ვიმბერგში შეიმუშავეს, ჰაერში გამოკიდებული აღმოჩნდა. ავსტრიის პარტია ნაწილებად დაიყო და თან გაიყოლია კავშირები. «შერიგება» არათუ უტოპიური აღმოჩნდა, არამედ მავნეც. შტრასერი მართალია, როცა ამტკიცებს — «სეპარატიზმმა თავისი პირველი ტრიუმფი ვიმბერგის პარტეიტაგზე მოიპოვაო» *. ასევეა რუსეთში. ბუნდის ფედერალიზმთან «შერიგება», რაც სტოკჰოლმის ყრილობაზე მოხდა, სრული კრახით დამთავრდა. ბუნდმა ჩაშალა სტოკჰოლმის კომპრომისი. პირველი დღიდანვე სტოკჰოლმის შემდეგ ბუნდი ხელშემშლელი გახდა იმისა, რომ მუშები ადგილობრივ შეერთებულიყვნენ **ერთიან** ორგანიზაციად, რომელშიც ყველა ეროვნების მუშები შევიდოდნენ. და ბუნდი დაჟინებით განაგრძობდა თავის სეპარატისტულ ტაქტიკას, მიუხედავად იმისა, რომ 1907 წელსაც და 1908 წელსაც რუსეთის სოციალ-დემოკრატია რამდენჯერმე მოითხოვდა, რომ

* იხ. მისი «Der Arbeiter und die Nation», 1912 წ.

ერთიანობა ქვემოდან ყველა ეროვნების მუშებს შორის, ბოლოს და ბოლოს, განხორციელებულიყო [144]. ბუნდი, რომელმაც საქმე ორგანიზაციული ნაციონალური ავტონომიით დაიწყო, ნამდვილად ფედერაციაზე გადავიდა იმისთვის, რომ სრული გათიშვით, სეპარატიზმით დაემთავრებინა. ხოლო რუსეთის სოციალ-დემოკრატიასთან კავშირი რომ გაწყვიტა, მან იქ დაბნეულობა და დეზორგანიზაცია შეიტანა. მოვიგონოთ, თუნდაც, იაგელოს [145] საქმე.

ამიტომ «შერიგების» გზა მიტოვებულ უნდა იქნეს, როგორც უტოპიური და საზიანო.

ორში ერთი: **ან** ბუნდის ფედერალიზმი, — და მაშინ რუსეთის სოციალ-დემოკრატია გარდაიქმნება მუშების ეროვნებათა მიხედვით «გამიჯვნის» საფუძველზე; **ან** ორგანიზაციის ინტერნაციონალური ტიპი, — და მაშინ ბუნდი გარდაიქმნება ტერიტორიული ავტონომიის საფუძველზე, კავკასიის, ლატვიისა და პოლონეთის სოციალ-დემოკრატიის მსგავსად, და გზას გაუხსნის ებრაელი მუშების უშუალო გაერთიანებას რუსეთის სხვა ეროვნებათა მუშებთან.

საშუალო რამ არ არსებობს: პრინციპები იმარჯვებენ, მათი «შერიგება» კი არ ხდება.

ამრიგად — **მუშების ინტერნაციონალური შეკავშირების პრინციპი, როგორც აუცილებელი პუნქტი** ნაციონალური საკითხის გადაწყვეტაში.

ვენა, 1913 წ., იანვარი.

პირველად დაიბეჭდა ჟურნალ
«პროსვეშჩენიეში» [146] №№ 3 — 5,
1913 წ. მარტი — მაისი.
ხელმოწერა: კ. ს ტ ა ლ ი ნ ი.